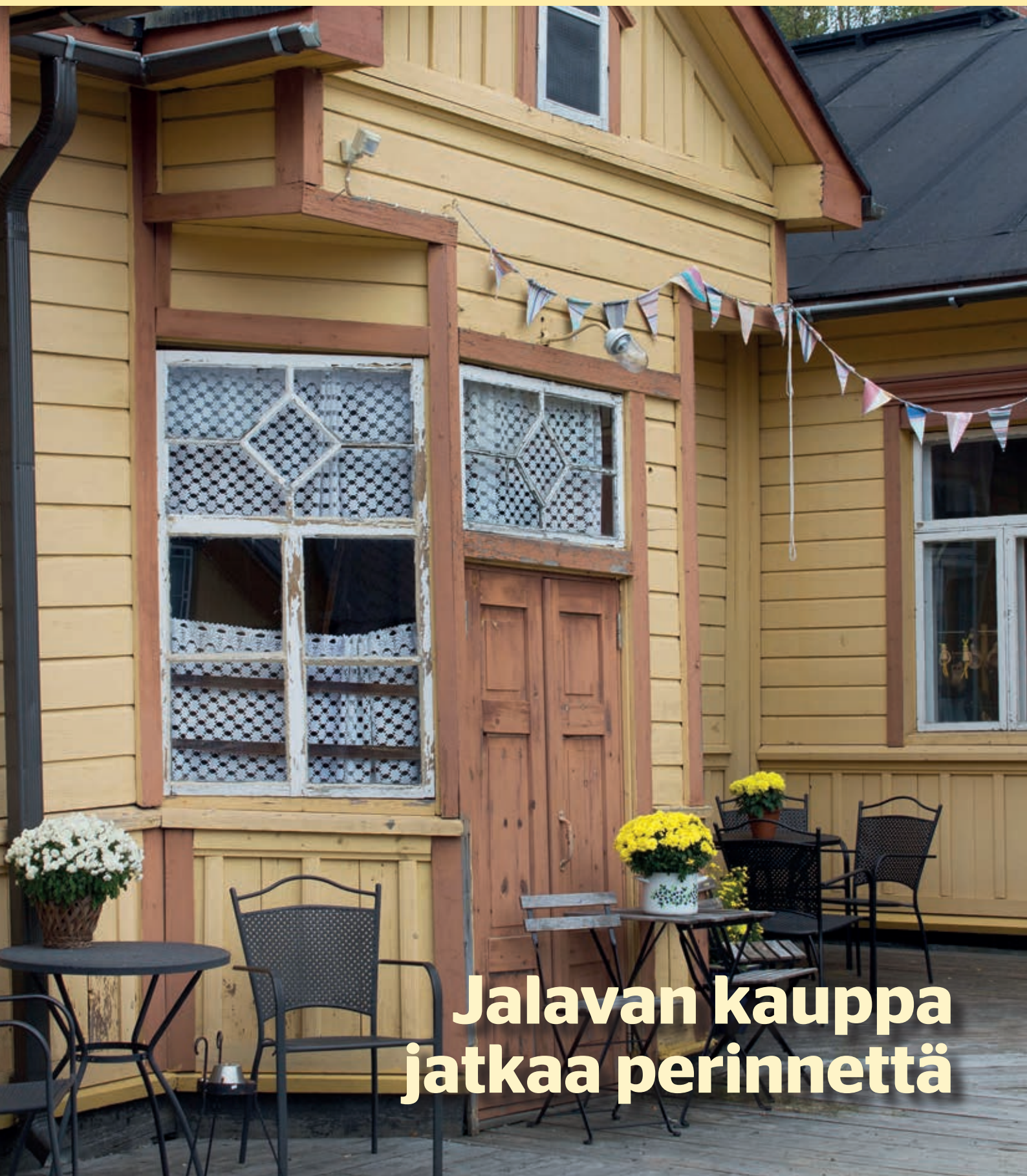

Jalavan Leimo

N:o 9-10 2016 7€

**Jalavan kauppa
jatkaa perinnettä**

SISÄLTÖ

Aila-Liisa Laurila: Laura ja Mikko Jalava jatkavat suvun kauppiasperinnettä Taivalkoskella	144
Aila-Liisa Laurila: Kuusamolainen Kyllikki Riekkki kertoo oman vienalaisjuurisen perheensä tarinan	148
Helena Palosaari: Rajan tuntumassa sijaitseva Kuusamon Lämsänkylä otti pakolaiset vastaan vuonna 1922	150
Johanna Ranta-Hast, Aila-Liisa Laurila: Otto Rannan muistelmat pelastuivat ja julkaistiin kaikkien saataville	154
Aila-Liisa Laurila: Tie Venaan -symposiumissa kuultiin mielenkiintoisia alustuksia rajoista ja pakolaisuudesta	156
Aila-Liisa Laurila: Ulla Kaakinen ryhtyi tekemään pyhiä kuvia kankailla, silkkilangoilla ja nuppineuloilla	159
Elina Hatakka: Tverinkarjalainen Vasilkovan kirkko sai viime kesänä kellon, jonka arkkipiispa Leo valoi itse	160
Eila Pöllänen: Ruotsissa asuva taiteilija sai kutsun Essoilan runofestivaaleille ja kylään Zoja Saveljevan luokse	162
Aila-Liisa Laurila: Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumi pidettiin syys-lokakuun vaihteessa Tampereella	164
Laukunkantajat: Eeva-Kaisa Linna ja Olga Karlova keskustelevat elämästä Suomessa ja Karjalan tasavallassa	171

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n
jäsenlehti ja äänenkannattaja

– Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 –

Seura perustettiin vuonna 1906 nimellä Wienin Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy *Karjalan Heimo* -lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Kannen kuva:

Jalavan kauppa ja Pirttikahvila houkuttelevat matkailijoita pihapiiriinsä.

Kuvaaja:

Aila-Liisa Laurila

Tarjota juttua lehteen

Karjalan Heimossa julkaistaan toimituksen harkinnan mukaan myös lukijoiden kirjoituksia sekä karjalais-yhdistysten ja sukuseurojen tapahtumailmoituksia.

Karjalan Heimon aikataulua vuonna 2016

Lehden numero	Aineisto toimitukseen	Taitto alkaa	Lukijoilla (viikko)
11-12	12.11.	14.11.	49

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimio

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja Aila-Liisa Laurila
0400 755 907
paatoimittaja@karjalanheimio.fi
Lapinkaari 20 B 23, 33 180 Tampere
www.karjalanheimio.fi

Ulkoasu

Marita Salonen
Pilkku-Tuotanto Oy, Tampere

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina, 97. vuosikerta.

Ilmoitushinnat

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €,
1/1 s. 430 €, 1/2 s. 300 €, 1/3 s. 235 €, 1/4 s. 185 €,
1/6 s. 140 €, 1/8 s. 115 €

Ilmoitusten toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimio.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Luotsikatu 9 D
00160 Helsinki
puhelin (09) 171 414
toimisto@karjalansivistysseura.fi
www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee ti ja to klo 10-15,
heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta/jäsenmaksu

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 €,
opiskelijajäsenet 15 € ja lehti sisältyy
jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Danske Bank
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisutoimikunnan puheenjohtaja
Senni Timonen
www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 5. lokakuuta 2016

Ajatus sukukansoille

Lokakuu on vakiintunut kuukaudeksi, josta omistetaan yksi viikonloppu suomalais-ugrilaisille sukukansoille ja vietetään Sukukansapäivää. Virolaiset ja unkarilaiset ovat kaikille suomalaisille tuttuja ”sukulaisia”, mutta Venäjän rajojen sisäpuolella asuvista sukukansoista on useimmilla vain haalean harmaa aavistus. Kielisukulaistemme rikkaasta kulttuurista, elinpaikoista ja tavoista ei kerrota päivälehdissä uutisia juuri koskaan, mistä seuraa, ettei näitä kansoja tunneta.

Sukukansapäivä on hyvä mahdollisuus hakeutua edes joskus suomalais-ugrilaisen kulttuurin pariin. Kaukaisista sukukansoista voi muistaa vaikkapa hantit ja mansit. Näiden kansojen kohtaloksi on koitunut asuminen alueilla, mistä on löydetty runsaasti öljyä ja maakaasua. Venäjä on pumpannut maanalaisia aarteita piittaamatta paikallisista asukkaista tai heidän elinympäristöstään. Valtio on saanut öljyä ja kaasuesiintymien hyödyntämisestä suuria tuloja, mutta hanteille ja manseille on jäänyt vain muruja. Persianlahden arabivaltioiden sheikit ottivat aikoinaan öljyn ja kaasun myynnistä saatujen rahavirtojen jaon omiin käsiinsä siirtomaaherroilta ja nykyisin sheikit ja entisten siirtomaiden asukkaat kylpevät rahoissa. Sen sijaan nyky-Venäjän hantit ja mansit ovat äärimmäisen köyhiä muihin Venäjän kansoihin verrattuna.

Venäjän karjalaisten ja suomalaisten tilanne on vielä huonompi kuin hantien ja mansien. Karjalaiset ja suomalaiset ovat kärsineet suuria menetyksiä, vaikka vielä lähimenneisyydessä heillä oli oma Neuvostoliittoon kuulunut karjalais-suomalainen tasavaltansa. Nykyään Venäjän Karjalassa ei ole paljon mitään karjalaisuuteen tai suomalaisuuteen liittyvää. Tasavallassa on tapahtunut täydellinen venäläistymisen, mikä on jo sinänsä rikos.

Suurin osa yllä olevasta tekstistä on lainattu Karjalan kongressin puheenjohtajaksi itseään tituleeraavan **Anatoli Grigorjevin** vetoamuksesta, jonka hän osoitti Suomalais-ugrilaisten kansojen maailmankongressin osanottajille viime toukokuussa. Grigorjev lähetti vastaavantyyppisen vetoamuksen tasavallan presidentti **Sauli Niinistölle** jo maaliskuussa ja myöhemmin myös Viron ja Unkarin presidenteille ja muille. Niinistöä hän on pyytänyt puhumaan Karjalan puolesta presidentti **Vladimir Putinin** kanssa.

Julkisuutta nämä vetoamukset eivät ole juuri saaneet. Grigorjevin mukaan Karjalan viranomaiset kielsivät mediaa julkaisemasta informaatiota Karjalan kansalaisjärjestöjen ja poliitikkojen vetoamuksista Venäjän ja Suomen presidenteille, Venäjän syyttäjälaitokselle, Venäjän tutkintakomitealle ja muille valtiollisille tahoille. Nyt syksyllä Grigorjev on haastanut tasavallan päämiehen **Aleksandr Hudilaisen** oikeuteen. Grigorjev vaatii Karjalan kuvernöörin eroa, koska hänen mukaansa Hudilainen on rikkonut tasavallan päämiehen valan, jossa sitoutui puolustamaan Karjalan asukkaiden oikeuksia. Grigorjev syyttää kuvernööriä karjalaisten ja suomalaisten etuja rajoittavasta politiikasta. Grigorjevin mukaan Karjalasta on tullut kaikkein venäläistetyin kansallistasavalta Venäjällä.

Tästä kaikesta välittyä tämän karjalaismiehen tuska, joka ahdistaa Karjalassa monia muitakin, mutta helpotusta siihen tuskin helposti saa. Me emme saa unohtaa heitä.

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Taivalkosken erikoisin matkailunähtävyys

Viime vuonna perustettu verkkokauppa on tuonut Laura ja Mikko Jalavalle uusia asiakkaita jopa ympäri Eurooppaa. Uusi ja vanha kulkevat käsikädessä.

Flanellipaidat, saapashousut, sarkatakkit ja muut perinnevaatteet sekä -jalkineet ovat Jalavan kaupan verkkokaupan suosikkituotteita. Niitä tilataan ympäri Suomea, mutta myös Ruotsista ja Keski-Euroopasta. Asiakaskunta määrittelee tuotevaliko-

◀ *Jalavan kaupan pihapiiri on tyypillinen pohjoispohjalainen maalaistalon kartano. Erilaisia rakennuksia on useita ja nurmelle on asetettu nähtäväksi vanhoja käyttöesineitä.*

▼ *Viidennen polven kauppias Mikko Jalava tervehtii asiakkaita vanhan kauppasiiven ovella. Nettikauppa on tuonut viime aikoina uusia asiakkaita.*

man ja aina jokin vaihtuu toiseksi. Nyt verkkokauppaan harkitaan lisättäväksi sisustustuotteita. Näin suunnittelee kauppias **Mikko Jalava**, joka kertoo flanellipaidan ja savottarepun kuuluvan tällä hetkellä verkkokaupan menekkiartikkeleihin. Jalavan kaupan löytää myös Facebookista.

Jalavan kauppa on erinomainen esimerkki siitä, miten vanha perinne ja uusin tekniikka voivat kulkea rinnakkain, käsikädessä. Taivalkosken keskustassa sijaitseva vanha kauppakartano on samaan aikaan toimiva myymälä, Pirttikahvila ja juhlakeskus sekä ehdottomasti poikkeamisen arvoinen matkailunähtävyys. Eikä unohtaa sovi suolahuonetta, jonka edel-

lisen polven kauppias **Ari Jalava** perusti hyvinvointipalvelua tarjoavaksi hoitopaikaksi. Juhlakeskus Hilvanassa alkaa taas kohta pikkujoulukausi.

Paikka on tullut tutuksi myös suosikkikirjailija **Kalle Päätalon** avittamana. Yksi syy ovat paikkakunnalla järjestetyt Päätalo-päivät, joiden suosio kasvoi takavuosisikymmeninä melkoisiin mittoihin. Jalavaan perustettiin aluksi vain heinäkuussa toimiva kahvila vuonna 1985. Vuonna 1997 valmistui kaupparakennukseen uusi siipi, mikä mahdollisti kahvilatoiminnan laajenemisen.

Toinen syy on, että Kalle Päätalo on Ii-jokisarjassaan kertonut, kuinka nuori

miehenalku Kalle Päätalo matkustaa isänsä **Herkon** kanssa 1920-luvun lopussa ensimmäistä kertaa postiauton kyydillä kirkonkylään. Keskeisin paikka kirkonkylässä on kauppa ja sieltä Herkko ostaa pojalleen uuden lakin. Kauppa oli Jalavan kauppa.

– Silloinen kauppias, Janne, on toinen tai kolmas henkilö, joka Ii-jokisarjassa mainitaan, Mikko huomauttaa.

Päätalo kertoo romaanissaan, miten Jalavan matkalaisten pirtissä henki oli leppoisampi ja huumori kukki kauniimminkin kuin Karvosen ja Rovalan pirtteissä. Nykyisin Päätalo-viikon aikaan Jalavassa järjestetään

oma praasniekka monipuolisine ohjelmineen eikä karjalaisuutta ole unohdettu.

Kun nykypäivän asiakas astuu pirttikahvilaan, hän voi tilata pullakahvit tai syödä vaikka maittavan keittolounaan ja katsella samalla ympärillään näkyvää tavaraa: uusia myytävänä olevia tuotteita tai vanhoja suvun käyttöesineitä, työkaluja, valokuvia ja käsitöitä. Yksi erikoisuus on isoisänsän **Nikolai Jakowleff-Jalavan** vaimon **Darian** Vienasta mukanaan tuoma kaunis käspaikka seinällä.

Mikko on saanut historioitsijan koulutuksen Oulun yliopistossa ja Tartossa. Se ehkä sai hänet myös innostumaan esineiden luetteloinnista. Hiljattain kaikista vanhoista esineistä tallennettiin muistiin kuva, nimi, käyttötarkoitus ja tieto, mistä se on taloon tullut. Luetteloituja esineitä kertyi peräti tuhatmäärin, mutta kaikkien alkuperää ei tiedetä.

Tässäkin lehdessä, kuten monissa muissa julkaisuissa, on kerrottu tästä Suomen ilmeisesti vanhimmasta, edelleen toimivasta kaupasta palstametreittäin. Kolme vuotta sitten Jalavassa juhliittiin 130-vuotista kauppiastoimintaa ja historian tapahtumia riittää vaikka kirjaksi asti. Siksi pyydänkin Mikko Jalavaa kertomaan historiaa sillä tavalla kuin hän itse siitä haluaa kertoa.

Hän noudattelee puhuessaan sitä suvun tarinaa, jonka voi lukea myös Jalavan kaupan kotisivuilta osoitteesta jalavankauppa.fi. Nettisivujen teksti onkin Mikon itsensä kirjoittama, ja hän on halunnut tallentaa siihen kaikkein mehukkaimmat tarinat sukupolvien taipaleelta.

Suku kävi aikoinaan kauppaa niin Arkanjeliin, Vienaan, Ruotsiin kuin Pietariinkin. Oulun torin rannassa oli oma makasiini, mutta Mikolla ei ole tietoa, onko juuri se rantamakasiini nykypäivään säilyneiden vai purettujen joukossa. Menneinä aikoina Pietariin vietiin turkiksia ja Ruotsiin jokihelmiä. Tarinan mukaan Ruotsin kuninkaan kruunussa on Nikolain aikoinaan Tukholmaan toimittama helmi.

Isoisänsä **Janne Jalavan** Mikko kertoo olleen innokas automies ja kalastaja. Jo 1930-luvulla Jalavassa oli autoja ja sotien jälkeen niitä tuli lisää. Kuormureilla kuljettiin tavaraa ympäri Koillismaata, vaikka aina ne eivät jaksaneet lasteineen oikein kavuta vaarojen päälle.

Sota-aika koetteli Pohjois-Suomea. Jalavasta lähdettiin kahdesti evakkoon. Aina-kin Kestilässä tiedetään asukkaiden olleen, mutta Mikon mukaan paikkakunnalta ei

Kahvituokiollaan istuu salmillaissyntyinen Maria Herrala. Pirttikahvila on tunnelmallinen paikka,

ole löytynyt taloa, missä Taivalkosken evakot olisivat asustelleet. Jatkosodan aikaan Jalavan oma talo oli saksalaisten sotilaiden keskuksena eli Saksan armeijan yksikön päämajana. Nykypolvi kiittää onneaan, että taloa ei sodan loppuvaiheissa tuhottu.

Ehkä vaikutusta oli silläkin, että Janne Jalavan **Bertta**-vaimo osasi useita kieliä ja pystyi hyödyntämään taitoaan sota-aikana muun muassa saksalaisten sotilaiden tulkkina ja Ruotsiin lähetettyjen sotilasten

kanssa pidetyn kirjeenvaihdon avustajana.

Kun kaupanpito Jalavassa taas jatkui sotien jälkeen, tuli Jannen **Kalle**-veli suureksi avuksi. Hän saikin tehdä töitä esimerkiksi Bertan kanssa, sillä Janne viihtyi pitkällä kalastusreissuillaan muun muassa Ii-joella. Siihen aikaan oli myymälän tuotevalikoimassa myös elintarvikkeita. Niiden myynti loppui vuonna 1982.

Sukupolvenvaihdon jälkeen Ari Jalava on asunut parin kilometrin päässä

vaikka se on uudempi kuin talon muut osat.

◀◀ *Huopalapikkaat ovat kiinnostava yhdistelmä menneisyyttä ja nykypäivää.*

◀ *Venäjältä tuotu helmitaulu kertoo suvun kauppiashistoriasta omaa tarinaansa.*

Alati vaihtuva naisten muoti on vähän vaikea, mutta perinnehenkiset asut sopivat valikoimaan hyvin.

Dagmar-mummon eli Nikolain Daria-vaimon Vienan Karjalasta mukanaan tuoma käspaikka riippuu kauniisti Pirttikahvilan seinää vasten.

Jalavan kaupan viisi sukupolvea

- ▶ Vanhin tieto Pistojärven Hirvensalmen Jakowleffien suvun laukkukaupasta li-joen alueella on 1860-luvulta.
- ▶ Rodio Jakowleffiin ja hänen Hilvana-poikansa, viralliselta nimeltään Filemon, kiersivät laukkukaupoilla Pohjois-Suomessa 1800-luvulla.
- ▶ Rodion nuorempi poika Stepan eli Teppana perusti kaupan Puolangan kirkolle Ritolan taloon vuonna 1878, missä kauppaa tehtiin 1890-luvulle asti.
- ▶ Stepanilla oli kauppa myös Taivalkoskella vuodesta 1883 alkaen. Vuoden 1908 alusta alkaen kauppa siirtyi Stepanin pojille, Nikolaille ja Mikolle. Nikolai syntyi vuonna 1878 ja Mikko vuonna 1880.
- ▶ Teppana palasi Pistojärvelle, mutta oleskeli ajoittain mm. heimosotavuosina 1918-1922 Taivalkoskella.
- ▶ Nikolaille myönnettiin Suomen kansalaisuus vuonna 1919 ja nimi muuttui vuoteen 1926 mennessä Jalavaksi.
- ▶ Nikolain ja Dagmar-vaimon eli Darian Janne-poika oli mukana kaupanteossa 1930-luvun alkupuolelta alkaen. Perheen muita lapsia Niilo, Pekka, Eino, Yrjö, Anni, Kyllikki ja Kalle.
- ▶ Mikko kuoli vuonna 1940 ja Nikolai 1966. Työtä jatkoi Janne vaimonsa Bertan ja veljensä Kallen kanssa.
- ▶ Ari ja Airi Jalavan aikakausi vuosina 1983-2014.
- ▶ Laura ja Mikko Jalava ovat Jalavan kaupan viides sukupolvi, ja he perustivat verkkokaupan vuonna 2015.

omassa talossaan, mutta käy kaupalla edelleen lähes päivittäin.

Jalavan kauppa mainitaan yhtenä esimerkkinä 30. marraskuuta ilmestyvässä **Pekka Nevalaisen** kirjassa, joka kertoo vienalaistaustaisesta yritystoiminnasta Suomessa.

Jalavan kaupan tavoin moni yritys jatkaa edelleen toimintaansa, mutta moni on hiipunut pois tai muuttanut rajusti muo-

toaan esimerkiksi fuusioiden tai yrityskauppojen kautta.

Vienankarjalaiset laukkukauppiat perustivat Suomeen yli 500 kiinteää kauppaa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ennen Venäjän vallankumousta. Myös monien muiden toimialojen yrityksiä on perustettu kymmenittäin ja sadoittain.

Kun pyydän kauppiasta arvioimaan tulevaisuutta, hän sanoo uskovansa, että Jalavan kaupan toimintaan ei ole tulossa suu-

ria muutoksia. Se säilyttää erikoislaatunsa kauppana, joka on enemmän kuin pelkkä myymälä. Mielessä on sellaisiakin suunnitelmia, joita ei ihan vielä voi julkistaa.

AILA-LIISA LAURILA
teksti ja kuvat

Jalavan kauppa on talviaikaan maanantaisin suljettu. Tiedot voi tarkistaa osoitteesta jalavankauppa.fi.

Kyllikki Riekin lapsuudesta on säilynyt vain yksi valokuva, jossa kodin portailla poseeraavat hänen vanhempansa Iita ja Simo sekä Kyllikki ja hänen pikkuveljensä Osmo.

Vienalaiset juuret oli paras piilottaa sotien jälkeen

Kuusamolainen Kyllikki Rieki kertoo, millaiseksi pakolaisperheen elämä muodostui Suomen puolella, pienessä Koillismaan kylässä.

Millaista oli pakolaisperheen elämä sodanjälkeisessä Suomessa? Päälimmäiseksi nousi halu sopeutua tavalliseen suomalaisuuteen. Niin myös kuusamolaisen **Kyllikki Riekin** perheessä.

Kyllikki Rieki syntyi heti sotien jälkeen vuonna 1945. Samana vuonna hänen vanhempansa **Iita** ja **Simo** muuttivat asumaan Kuusamo-järven pohjoisrannalle, Kanto-kylän Kulasrannan Pöckelöniemeen. Talo oli säilynyt ehyenä sodan tuhoista ja hävityksistä. Tuosta seudusta tuli Kyllikin koti vuoteen 1963 asti, 18 vuodeksi. Kouluaikana Kyllikin sukunimi oli **Kovala**.

Kyllikki oli pakolaisperheen lapsi, mutta tuo tausta pyrittiin häivyttämään eikä siitä puhuttu juuri muulloin kuin silloin,

▲ *Kuusamo-opiston entinen rehtori Jouni Alavuotunki haastatteli Kyllikki Riekkä Tie Vienaan-symposiumissa. Heille molemmille Pöckkelöniemi on tuttu paikka.*

◀ *Kyllikki Riekkä sai takaisin vanhoja koulu-käsitöitään, jotka Jouni Alavuotunki (vas.) on löytänyt Pöckkelöniemestä. Keskellä uhtualainen pikkuserkku Valentina Kovalenko.*

kun kotiin saapui toisia karjalaisia. Vuonna 1947 perheeseen syntyi poika, joka sai nimen **Osmo**. Esikoinen, **Oskari** oli syntynyt jo vuonna 1926 eli hänellä ja Kyllikillä oli peräti 19 vuoden ikäero. Ennen Pöckkelöniemeen asettumistaan perhe asui järven etelärannalla, Mustaniemessä.

Kaikki perheen lapset ovat syntyneet Suomessa, sillä äiti oli saapunut maahan suuressa pakolaisaallossa vuonna 1922. Hän oli **Kiriloffeja** Pistojärven Ohtakylästä. Kuusamossa häntä alettiin kutsua Iitaksi tai Iidaksi, vaikka hän oli alun perin saanut kasteessa nimen **Irina**. Isä **Simo Kononoff** oli Kiestingistä ja hän karkasi Suomeen Venäjän armeijasta 1920-luvulla. Tilaisuus pakoon tuli, kun partiointitehtävä oli lähellä rajaa. Uusi koti oli aluksi keskel-

lä Kuusamo-järveä sijaitsevassa suuressa saarella, Porosaarella eli Liemusaarella.

– Hän tuli pikkuserkkunsa **Mäkelän Antin** kanssa hiihtäen kauheassa lumituiskussa **Viheriäisen Villen** talolle, he nostivat sukset pystyyn Konttisen seinälle ja sanoivat, että hengissä selvittiin, Kyllikki Riekkä kertoo.

Simo-isä eli vuoteen 1964 asti ja Iita-äiti vuoteen 1969. Iita sai työpaikan lääkäri **Ali Ervastin** huushollissa ja jäi Kuusamoon. Muu perhe palasi takaisin Neuvostoliittoon.

Iita opiskeli aikoinaan Kuusamon kansanopistossa vuosina 1922–1923 ja valmisti kankaalle käsin kirjaillemalla muun muassa huoneentaulun, jossa neito istuu rannalla ja laulaa. Työ on hiljattain löytynyt Pöckkelöniemen rakennuksista ja palautettu suvun haltuun. Pöckkelöniemen talo on nykyisin Kuusamo-opiston entisen rehtorin, **Jouni Alavuotungin** hallussa.

Jouni Alavuotunki oli aikoinaan myös Kyllikin Osmo-veljen koulukaveri ja hän muistelee, että vienalaistaustaiset lapset olivat hänelle samanlaisia kavereita kuin kaikki muutkin. Kyllikki taas muistaa, että ainakin vanhinta Oskari-veljeä ryssiteltiin aikoinaan kaveripiireissä. Osittain siitä syystä hänen omana kouluaikaanaan karjalaiset sukujuuret osattiin peittää niin hyvin, ettei kiusaamisesta tarvinnut kärsiä.

– En osaa sanoa, tunsinko itseäni mitenkään erilaiseksi kuin muut koululaiset, Kyllikki muistelee.

Sen sijaan hän muistaa hyvin, kuinka pitkä matka Pöckkelöniemestä oli kouluun, ja miten sitä taivallettiin. Parhaina vuosina kertyi jopa 1 400 hiihtokilometriä talvessa, kun suksin sivakoitiin kodin ja koulun väliä. Jääaikaan matkaa oli seitsemän kilometriä, mutta sulan veden aikaan matka Törmäsenvaaran ja Kantokylän välillä oli reilusti pidempi. Silloin voitiin myös majoittua opettaja **Kyllikki Laineen** luona.

– Hyvällä säällä ei jääty opettajan luokse vaan mentiin kotiin. Sitten, kun postiauto alkoi kulkea, sillä päästiin matkustamaan.

Kyllikin koti oli karjatila, jossa hänen lapsuusaikanaan oli neljä lehmää, vasikoita, lampaita, kanoja ja hevonen. Maito kurnuttiin yleensä voiksi ja myytiin rasvana. Kyllikin muistin mukaan kotona oli aina paljon töitä, eikä sieltä päästy paljon liikumaan minnekään. Kotitilan parin hehtaarin pelloilla viljeltiin ohraa ja perunaa.

– Kesäisin oli myös sipulimaa, jota piti hoitaa ja kastella. Ei siinä ollut vapaa-ajan ongelmia! Myös leipä, liha ja kala tulivat itseltä.

Simo-isä oli taitava käsistään. Hän valmisti itse kaikkea, mitä tarvittiin. Hän osasi tehdä myös jalkineita, mistä todisteena on edelleen puinen lesti jäljellä.

Lisäksi isä oli kalastaja, mikä oli luonnollista, kun kerran Kuusamo-järven rannalla asuttiin. Järvellä ollessaan hän lauleskeli vienalaisia lauluja, mutta pysyi enimmäkseen vaiti, jos tytär tai muita oli veneessä mukana.

– Meillä kalastettiin sekä kesällä että talvella. Muikkua suolattiin ja muikun mätiä myytiin ämpärikaupalla. Muikut pakattiin vaneeriasiastioihin ja **Ali Riekkä** kuskasi myytävät Rovaniemelle ja Kemijärvelle asti.

Isä sai saalista myös metsistä ansakieroksiltaan. Sota-aikana hän pääsi menemään myös metsästysmatkoille vanhoille kotiseuduilleen Vienan Karjalaan, kun alue oli suomalaisten ja saksalaisten sotilaiden miehittämä.

– Isojakin saaliita tuli, Kyllikki tietää.

Vuonna 1961 Kyllikki pääsi töihin kunnalliskotiin Raatesalmelle ja tapasi parin vuoden kuluttua, 18-vuotiaana, aviomiehensä **Pentti Riekin**. Parille syntyi poika, **Juha**, jonka mullikarja laiduntaa nykyisin Venäjän rajan tuntumassa, sekä kaksi tyttäretä, jotka toimivat liike-elämän palveluksessa.

Oskari-veljellä oli kuusi lasta ja Osmolla yksi. Vuonna 1967 perhe sai ensimmäisiä tietoja siitä, että heillä on sukulaisia Neuvostoliitossa. Iita-äidillä oli muun muassa veli ja sisar, joilla oli lapsia. Viimein päästiin myös kirjeenvaihtoon ja vierailemaan Leningradiin ja Petroskoihin vuonna 1984.

– Olimme sopineet serkkujen kanssa tapaamisen hotellin aulaan. Tunnistin heidät kasvopiiirteistä heti, vaikka en ollut koskaan tavannut heitä!

Serkku **Anni Filippova** tuli ensimmäisen kerran vierailulle Kuusamoon vuonna 1986 ja vuonna 1990 Kyllikki pääsi kyläilemään Uhtualle, vaikka oli luullut, ettei pääse sinne koskaan. Siellä asuu nykyisin muun muassa hänen serkkunsa tytär, Uhut-seuran puheenjohtaja **Valentina Kovalenko**.

Nyt Vienan-vierailuja on kertynyt jo ainakin 20. Kaikkiaan kolme serkkua ja muuta äidin puolen sukua on vielä elossa Venäjän puolella. Kiestingistä ei ole saatu tietoja, onko isän sukua vielä jäljellä siellä tai jossain muualla.

AILA-LIISA LAURILA

Juttu perustuu Jouni Alavuotungin ja kirjoittajan Kuusamossa tekemiin haastatteluihin.

Lämsänkylä otti pakolaiset vastaan vuonna 1922

Kotiseutuneuvoksen arvon viime vuonna saanut kuusamolainen Helena Palosaari on eläkkeellä oleva lehtori, historian ja äidinkielen opettaja, joka tunnetaan paikallishistorian tuntijana ja tallentajana. Tie Venaan -symposiumissa hän kertoi kuusamolaisten kokemuksia rajaseudun pakolaisuudesta.

Ruotsin vallan aikana Ruotsin ja Venäjän välinen raja oli hyvin näkymätön, mutta selvästi tiedostettu. Rajaa alettiin Kuusamon kohdalla merkitä maastoon selvin rajamerkein 1820-luvulla, aikana, jolloin se ei enää ollut Ruotsin ja Venäjän välinen raja.

Vuonna 1773 Kortessalmelle oli tullut sotilasvartio ja vuonna 1776 Kantoniemelle tulliasema. Kaksi rajaratsastajaa piti silmällä rajan yli tapahtuvaa kauppaa. Kahden uskonnon ja kahden kulttuurin rajaksi tuo raja kyllä tunnustettiin.

Kun uudisasutus levisi Kuusamoon 1600- ja 1700-lukujen vaihteessa, asutuksen paine kohti rajaa kasvoi, ja raja jousti itään päin. Uudisasukkaat valtasivat selkosniittyjä hyvinkin kaukaa idästä. Yhteenottoja aiheutui kaskenpoltosta ja poronhoidosta, kun kuusamolaisten porot sotkivat viljaa karjalaisten kaskimailla.

Kauppaa käytiin siitä huolimatta, että sitä sai 1700-luvulla käydä vain kaupungeissa. Karjalaiset jättivät Ouluun ja Tornioon mennessään kuusamolaisten haluamia tavaroita tiettyihin paikkoihin, joista ostajat ne hakivat ja jättivät maksun sovitettuun paikkaan.

Kuusamossa ei osallistuttu 1700-luvulla valtakuntien, Ruotsin ja Venäjän, välisiin sotiin, vaan tehtiin aina rajarauha. Kun muualla käytiin sotaa, koillismaalla käytiin kauppaa, ja venäläinen danzikka kävi keräämässä veronsa. Hän yöpyi pappilassa ja järjesti vielä juhlat saatuaan verot. Ruotsi katsoi touhua karsaasti, mutta kuusamolaisten mielestä asia oli kohdallaan.

Kauppa siirtyi 1700-luvun loppupuolella karjalaisilta kuusamolaisille, kun Venäjänkin alkoi asettaa rajoitteita kaupalle. Viljaa kuusamolaiset saivat ostaa ja pororaidoilla

hakea aluksi Arkangelista ja myöhemmin Vienan Kemistä, Kieretistä ja Koudasta. Kun Suomi vuonna 1809 liitettiin Venäjään, täältä poistuivat tulliasema, rajavartiolaitys ja rajaratsastajat. Raja piti nyt entistäkin vähemmän. Ja kauppa kukoisti.

Kun 1800- ja 1900-luvun taitteessa alettiin myydä puita lähinnä valtion metsistä, tukkitöihin tuli myös Karjalan miehiä ja naisia. Tukit uitettiin Oulunkaa myöten Pääjärveen ja Lämsänkylän puolelta Pistojokea pitkin Kuittijärviin ja Vienan Kemiin. Monia kuusamolaisia kulki Muurmannin radan rakennustöissä ensimmäisen maailmansodan aikana.

Laukkukauppiaita tietysti kulki kaupalla myös Kuusamossa, ja he olivatkin kuusamolaisten suosiossa. Laukkurit käyttivät tiettyjä vesireittejä ja metsäpolkuja kulkemiseen. Esimerkiksi Uhtualta lähdettiin jalan tai hevosella Malviaiseen, sieltä veneellä Pistojärvelle ja sieltä veneellä tai jalan Pistojärven Suvannonkylään ja edelleen kävellen Pistojärven Kiimasvaaraan.

Kiimasvaarasta mentiin metsäpolkua pitkin Kuusamon Lämsänkylään, missä ensimmäinen yöpaikka oli **Kontti-Hemman** talossa. Lämsänkylän Multiperältä soudettiin veneellä ensin Joukamojärveä pitkin, sitten Piikskanavan kautta Muojärvelle ja Kuusamojärveä pitkin Kuusamon kirkolle. Kiimasvaarasta oli kirkolle matkaa kuusi peninkulmaa.

Laukkureilla oli vakiotalot kortteeri-paikkoina. Lämsänkylässä kortteereina kulkujärjestyksessä olivat Konttisen, Mäkin ja Multilan, Niskalan, Kortessalmen, Hyrkkään ja Taivalperän talot. Kemilässä kortteerattiin Sirolan, Jokelan ja Haukiniemen taloissa. Sitten tultiin Tumberin taloon Kantokylässä ja sieltä päästiinkin jo Kuusamon kirkolle.

Muutamia karjalaisia kauppiaita oli muuttanut Kuusamoon pysyviksi kauppiaksi, kuten **Paavo** ja **Iivana Ahava**, **Iivo Kaukoniemi**, **Vasili Rohkimainen** ja **Janne Rajamaa**, joka siirtyi myöhemmin Pudasjärvelle.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Vienan Karjalassa heräsi voimakas halu vapautua Venäjän vallasta. Heinäkuussa 1919 Uhtualla perustettiin Vienan Karjalan väliaikainen hallitus. Maakuntapäivät ehdittiin pitää maaliskuussa 1920, mutta jo toukokuussa bolševikit hyökkäsivät Uhtualle ja tekivät lopun vienalaisten itenäistymishaaveista.

Vastarinta Vienassa ei kuitenkaan loppunut tähän vaan jatkui kesän ja syksyn 1921 kuluessa alkaneena metsäsissitoimintana. Kiimasjärvestä tehtiin sissitoiminnan keskus. Urheista päälliköistä ja noin 3 000 sotilaasta huolimatta joulukuussa 1921 alkanut bolševikkien vastahyökkäys mursi ase- ja ammuspulasta kärsineet sissijoukot. Viimeisten sissijoukkojen rippeet ja siviilit, yhteensä noin 11 000, pakenivat helmikuussa 1922 Suomen puolelle, erityisesti Suomussalmen ja Kuusamon kohdalta.

Kuusamoon tuli yli 4 000 pakolaista, joista yksinomaan Kuusamon Lämsänkylään noin 2 000. Tuohon aikaan Lämsänkylä oli tyyppillinen eri taloryhmistä muotoutunut kuusamolainen syrjäkylä taloineen ja pihapiireineen. Toimeentulo saa-

◀ *Pakolaiskoululaisia Kuusamossa vuonna 1922. Kuva on Karjalan Sivistysseuran kuvakokoelmassa, jonne kopion on otattanut oululainen Laina Lahti Heljä Haurisen o.s. Kaukoniemi kotialbumista.*

tiin pääasiassa karjasta ja niittytaloudesta sekä poronhoidosta.

Ensimmäisenä rajan yli tuli monenkirjava siviilien joukko ja heidän perässään sissiarmeija. Siviilit sijoitettiin Multiperän taloihin, Niskalaan, Kortesalmelle, Hyrkääseen ja Jämpsän taloihin. Nuo talot olivat monille tuttuja jo entuudestaan, kun laukkukauppiat olivat kulkeneet kaupalla kylissä.

Multiperän talot, jotka olivat ensimmäiset talot rajan pinnassa, olivat tupaten täynnä väkeä, kaikissa taloissa asui samanaikaisesti useitakin perheitä. Osalla perheistä oli mukanaan monenlaista tavaraa kalastusvälineistä alkaen ja myös karjaa, jolle oli löydettävä suojaa. Pohjoisempaa reittiä pakolaisia tuli Paanajärven kautta lähinnä Määttälänvaaralle.

Pakolaisten asioita järjestelemään perustettiin pikaisesti toimikunta kauppias Janne Rajamaan johdolla. Pakolaisille etsittiin aluksi väliaikaisia majapaikkoja, uusia koteja ja työpaikkoja. Lämsänkylään perustettiin pakolaiskoulu ja lääkintä- ja karanteenasema, jossa kaikki tulijat tarkastettiin.

Vienalaisille ennestään tutut jo aiemmin Kuusamoon kauppiaksi tulleet kaikki kauppiasperheet olivat järjestelyissä myös suureksi avuksi. Kun Janne Rajamaalta myöhemmin oli kysytty, oliko kuusamolaisilla ennakkoluuloja tulijoita kohtaan, hänen kerrotaan vastanneen, ettei ollut mitään vaikeuksia, koska hehän tulivat tänne ystävien luokse.

Sisareni Sylvi, joka oli syntynyt Lämsänkylän Multiperän Maikussa 12. marraskuuta 1921, muisti tapahtumia ja elämää 1920-luvun puolivälistä alkaen. Multiperällä aivan Maikun naapurista Lyhytniemestä saivat ensimmäisen majapaikkansa **Janne** ja **Helka Liehun** sekä **Otto** ja **Anna Potapoffin** perheet.

Molemmat perheet olivat paenneet Pistojarven Ohtakylästä, joka sijaitsi noin 40 kilometriä nykyrajasta itään. Liehun perheen lapsista, joista kolme vanhinta oli syntynyt Pistojarvellä, Sylvi muisti **Heikin**, **Hilman**, **Matin** ja **Veeran** sekä vanhemmat Helka-äidin, Janne-isän ja **Paraske**-mummon, jota kutsuttiin Liehun mummoksi. Potapoffin perheeseen, jota

hän kutsui Otun porukaksi, kuului **Haippa**-mummo, vanhemmat Anna- eli Anni-äiti, Otto- eli Ottu-isä ja lapset **Teppo**, **Antti**, **Taimi**, **Santeri** ja **Liisa**.

Koska pakolaisperheissä oli Sylvlin ikäisiä lapsia, he liikkuiivat, juoksentelivät ja leikkivät paljon yhdessä toistensa luona. Liehun mummolla oli tapana toivottaa naapurien lapset tervetulleiksi hivuttelemalla heidän hiuksiaan, tekemällä ortodoksisen ristinmerkin ja siunaamalla heitä kaikkia.

Mummo oli hyvin vieraanvarainen, ja erityisesti lapset saivat häneltä aina suu-makeaa eli palan marjasankia eli marjapiirakkaa. Hän teki kaikenlaisia töitä, mutta erityisesti hän kutoi ja toppasi eli parsi verkkoja. Hyvin usein hän otti Sylvlin syliin käsiensä väliin, näytti ja opasti oikeata verkonpaikkausta. Liehun perheellä oli myös karjaa, lehmiiä ja lampaita, joita karhu eräänä syksynä verotti ja otti oman osansa perheen toimeentulosta.

Perheiden mummoista tuli hyviä ystäviä Maikun **Reeta**-mummon kanssa, jota kutsuttiin ämmiksi. Otun Haippa-mummo oli hyvä hieroja ja jäsenten korjaaja. Lapsesta lähtien Sylvlin maha oli usein hyvin kipeä, ja niinpä kun Haippa-mummo tuli Maikkuun, ämmi pyysi häntä hieromaan ja kopeloimaan Sylvlin maha. Joka kerta hän hieroskellessaan puhua hupatti: ”Ah, napa olla rinkahtanut taas poes paekoeltaan.” Ja kun napa hieromalla löysi sijansa, kipu oli pois.

Potapoffin Anni-äiti oli usein Maikussa auttelemassa erilaisissa työtehtävissä. Kevätsiivousten aikana hänen tehtäväkseen muotoutui pirtin ”uuninlakan” muuraaminen savella. Koska uuni oli iso, sen sisään oli kömmittävä pitkäkseen, jotta muuraaminen onnistui. Sylvlin tehtävänä oli näyttää hänelle päresoihdulla valoa. Perheen vanhin poika Teppo oli talvisaikaan Maikussa hevostmiehenä ajamassa heiniä metsäniittyjen suovista.

Liehun perhe muutti 1920- ja 1930-luvun taitteessa Muojärven rannalle Riihinie-

meen, jossa asui talvisodan evakkoon lähtemiseen saakka. Perhe ei palannut evakomatkalta takaisin Kuusamoon vaan jäi asumaan Pudasjärvelle. Potapoffin perheen myöhemmistä vaiheista Sylvi-siskollani ei ollut muistikuvaa.

Liehun, Potapoffin ja muiden perheiden lisäksi Multiperällä Heinolassa asui kaksi perhettä, **Olga** ja **Jussi Mikkosen** perhe ja perhe, jota naapurit kutsuivat Ititikkasen porukaksi. Kyseessä oli **Konsta Tikkasen** ja vaimonsa **Marian** perhe. Äiti Maria oli Pistojärven Heikkisiä. Isä Konsta oli tullut Pistojärvelle jostain kauempaa ja jäänyt kaupan pitoon. Vienan sodan tiimellyksen aikoihin hän oli avioitunut Marian kanssa. Heinolassa asumisen aikoihin perheessä oli kolme lasta.

Perheen poika **Ville Tikkanen** kertoi minulle puhelinkeskustelussa elämästään Heinolassa: ”Heinolan lähellä järven toisella puolella oli Sänkelän talo ja toisella puolella Maikku ja Virtala. Kaikkein lähin talo oli Mäkelä ja kavereina Mäkelän eli Nevalan pojat, joiden kanssa hiihrettiin **Pekka Pöntisen** koulussa Maikussa.”

Ville Tikkanen muisteli myös olleensa Vanttajankannaksella yhdessä Iso-Oskarin ja muiden karjalaisten mukana, kun tukkeja nostettiin järvestä rautatievaunuihin ja kuljetettiin Vanttajajärveen. Lisäksi Multiperällä oli kaksi yksinäistä kulkijaa, joista toista kutsuttiin **Heinolan Outiksi** ja toista **Nalli-Ontoksi**. Nalli-Ontolla oli pitkä, valkoinen parta, ja hän kulki talvisin hiihtäen talosta toiseen.

Helmikuun talvi vuonna 1922 oli ankara pakkastalvi. Pakolaisten yhtäkkinen saapuminen synnytti monenlaista hämminkiä kaikissa Lämsänkylän taloissa. Kun alkujärkytyksestä oli selvitty, elämä alkoi löytää uomiaan. Korttesalmen kaikki talot, Harju, Välitalo ja Alatalo, olivat täynnä suojaa tarvitsevia heimoveljiä.

Harjusta **Riika** ja **Taneli Harjun** (Paloosaari) suuresta pirtistä sai suojan useampikin perhe. **Eemeli**-appeni muisti heistä erityisesti Kiimasvaarasta lähteneen **Tahveen** perheen ja Tahveen vanhan äidin, jota Soltun leskeksi kutsuttiin.

Kun tilanne Vienassa rauhoittui ja annettiin lupa palata, osa pakolaisista halusi takaisin kotikonnuilleen. Näin teki myös Tahveen perhe vanhaa leskiäitiä lukuun ottamatta. Harjusta Tahveen perheen lisäksi sai suojan Kämpälästä tullut **Ville** eli **Hilippä Kosken** eli Seppä-Villen perhe, johon

Pieni vienalainen arku ja ruskealla värillä värjätty puulusikka eli kuiri ovat eläneet oman merkillisen kiertolaiselämänsä ja saaneet paikkansa Helena Palosaaren luona. Tuohikontti on Kyllikki Riekin omaisuutta.

kuului useampia toisilleen läheisiä sukulaisia. **Huoti Koski**, jonka 1990-luvun alussa tapasin, ja sain häneen ja hänen elämänsä vaiheisiinsa tarkemmin tutustua, muisteli lämmöllä Harjun Riika-emäntää vieraanvaraisuudesta ja pakolaisten auttamisesta.

”Hän oli kaikkien karjalaispakolaisten tuttu ja arvossa pidetty ihminen”, Huoti Koski kertoi. Myöhemmin Kosken perhe asui Kärpänkylässä.

Tauno Korttesalmi muisteli, että Korttesalmen Alatalossa asui Oulangan kylästä Tavajärven kautta kulkeutunut yksinäinen mies **Vaseli Onttonen**. Hän teki Alatalossa töitä, kutoi nuottia, korjasi muita kalastusvälineitä ja itsekin kalasti ahkerasti. ”Mitä myö kottih viijäh?” hän kyseli, kun nuottamiehet apajarannalla halusivat keittää nuotiolla ensimmäisestä apajasta saamia kaloja.

Tauno Korttesalmen kotona Välitalossa asuivat **Feodosia** ja **Vaseli Poutiainen** Mari-tyttärensä kanssa. Välitalon miehistä **Jalmari Korttesalmi** oli mukana järjestelmässä pakolaisten huoltoa. Hän kiersi kylän taloissa antamassa määrystä lämmitteä pirtin uunit kuumiksi, jotta pakkasen seasta tulleet ihmiset saivat nopeasti lämpimän suojan. Lämmintä suojaa tarvittiin myös pahoin kylmettyneille ja utareensa palelluttaneille lehmille ja muulle karjalle.

Katekeetta Pekka J. Pöntinen piti kiertokoulua Multiperän Maikussa Kustulan tuvassa. Kylän kouluikäiset lapset saivat viiden viikon ajan tehokasta opetusta omaperäiseltä, henkiparantajan taitojakin omanneelta kiertokoulun opettajalta. Kustulan

tupa, jonka seinät oli tapetoitu vanhoilla sanomalehdillä, oli lämmin ja hyvä koulu- luokka. Jos Kustulan tupaan ei mahduttu, siirryttiin lähinaapuriin Multilan tupaan. Multiperällä asuneiden pakolaisperheiden lapset osallistuivat tasavertaisina kylän muiden lasten kanssa kiertokoulun opetukseen.

Kesäkuun alussa vuonna 1922 vienalaisia kouluikäisiä lapsia Kuusamossa oli yli 300 eli tarkkaan sanottuna 317. Pakolaislasten kouluasioita hoitamaan Kuusamoon tuli Värtsilästä **Yrjö Laine**. Aluksi suunniteltiin, että koulua aletaan pitää kesällä, jolloin kouluilla oli tilaa ja opettajia vapaina. Vapaaehtoisiksi opettajiksi ilmoittautuivat **Eevert Rautanen**, **Augusti Lämsä** ja **Jenni Niskala**.

Kesäkouluja suunniteltiin Lämsänkylään ja Poussunkylään, koska eniten pakolaisia oli tullut juuri Lämsänkylän kohdalta ja jossain määrin Tiironkylän kohdalta Kurvisenvaaran alueelle. Lämsän koulussa varsinaisen kansakoulun lapset aloittivat kuitenkin normaalisti syksyllä 1922.

Tiedossa ei ole, paljonko pakolaisoppilaita aloitti Lämsän koulussa. Varsinaisena pakolaislasten opettajana lukuvuonna 1922–1923 oli **Olga Rinne** (myöhemmin **Partala**) ja käsityöopettajana toimi lämsänkyläläinen käsitöiden neuvoja, rouva Jenni Niskala. Oppitunnit pidettiin koulun käsityöluokassa.

Kansakoulua tuohon samaan aikaan käynyt Eemeli-appeni kertoi, että aluksi koulunkäynti sujui kaikin puolin hyvin ja uusista koulutulokkaista oltiin kiinnostuneita. Kun oman kylän poikien korviin ai-

Kotiseutuneuvos Helena Palosaari (kuvassa) on saanut kerättyä kokoon paljon Kuusamon vienalaista historiaa. Yhtenä tärkeänä muistojen kertojana on ollut hänen edesmennyt sisarensa Sylvi.

kuisten puheiden perusteella kantautui huhu, että pakolaisoppilaille olisi Niskalassa leivottu ruisleipää säkkipajuhoidista ja oman kylän oppilaat söivät ohra- ja kaurajauhoista leivottua leipää, syntyi erimielisyyksiä.

Niinpä tapeltiin ja käytiin oikein ”heimosotaa”. Lämsän koulun silloisen Tornionjoen varresta kotoisin olleen opettajan **Laura Mäen** ei auttanut muu kuin järjestää oppilaiden välitunnit eriaikaisiksi.

Vienan pakolaisten mukana Suomeen tuli myös Pistojärven ortodoksinen pappi, kirkkoherra **Semenon (Simo) Musovskij** perheineen. Vuoden 1930 tietämissä hän muutti perheensä kanssa Suojärvelle. Vuoden 1935 keväällä hän oli käymässä Kuusamossa, kun sydänkohtaus yllätti, ja hän kuoli kesken ristin merkin tekemisen. Hän on saanut viimeisen leposijansa Kuusamosta Nilon hautausmaalta.

Hänet muistetaan vaatimattomana mutta huumorintajuisena kirkonmiehenä, jota yleisesti kutsuttiin Piston papiksi. Hänelle sattui monenlaisia hauskojakin tapauksia. Erään kerran yöpessään Hyrkkäässä hän miesväen mukana pääsi kylpemään talon isoon savusaunaan. Ennen kuin miehet sieltä selvisivät ulos, saunaan pyörähti talon koko naistokka.

Pirtissä **Hyrkkään Hemma**-isäntä siten vähän ”viisoissaan” kyseli, miten saunahomma meni, kun naiset ehättivät sinne miesten sekaan. Papin kerrotaan tuohon ilkkurisesti laushtaneen: ”Vaikka kuinka seinäh koetti katsoo, niin synti juoh-tuh mieleh!”

Sylvi-sisarelleni läheinen ukki, **Maikun**

Jussi-ukki, oli kuollut tammikuussa 1924. Tapana oli ollut, että kun hän tuli hiihtäen poroista, Sylvi sai juosta häntä vastaan hevostietä pitkin rantatormälle saakka. Taas kerran katsellessaan pirtin ikkunasta järvelle hän näki, että Konttisesta päin Matkalahden suunnasta hiihteli pitkään palttoon sonnustautunut vanha mies. ”Ukki hiihtää, ukki tullee!” kajahti pirtissä. Ja siinä samassa hän lähti juosta pörräämään kartanolle, ennen kuin kukaan sisällä olijoista ehti sanoa mitään. Ulkona iloisen hypellen hän huusi tulijalle: ”Ukki tullee!”

Hän ehti huomata, että hiihtäjä ei ollutkaan Jussi-ukki, ja ennen kuin hän kääntyi juostakseen takaisin pirttiin, tulija, Piston pappi nosti hänet syliinsä, kantoi sisälle ja sanoi silmät kyynelissä: ”Tuli ukki, lapsikulta!” Pirtissä hän teki ristinmerkin, siunasi tytön ja ”pomilo” ortodoksiseen tapaansa.

Ämmi pyyhki esiliinan helmaan silmäkulmiaan ja sanoi: ”Ei se, Sylvi-kulta, ole oma ukki, mutta ukki se on.” Musovskij yöpyi Maikussa ja jatkoi seuraavana aamuna hiihtäen matkaa kirkolle, kuten hänen matkantekotapansa talvisaikaan oli.

Kun jatkosota alkoi kesällä 1941 ja Kuusamon miehet marssivat kohti itää ja Kiestinkiä, rajan pinnassa olevista Karjalan kylistä ei ollut vielä ehditty evakuoida siviiliväestöä. Isäni, Maikku-Janne eli **Janne Heiskanen**, oli työkomppanian etujoukoissa rakentamassa siltoja ja raivaamassa tielinjoja.

Kun he tulivat Kiimasvaaraan ja Suvantoon, hän ensi töikseen kiersi kylien talot ja kävi tervehtimässä tutut ihmiset. Puhetta, kyselyä ja muistelua aina Muurmannin radan rakentamisesta alkaen pie-nen hetken sisältyi paljon.

Samoin tekivät Harjun nuoret miehet, sotilasveljekset **Kalle** ja **Eemeli Palosaari**. Kun he menivät ensimmäiseen taloon, siellä oli tuttu ihminen, tuolloin jo ikääntynyt Tahvee. Tapaaminen oli liikuttava molemmin puolin. Kuulumisten kyselyä tutuista ihmisistä puolin ja toisin riitti, keitettiin saijut, syötiin piirakat ja oltiin atimoita. Ja kaiken lopuksi miesten lähdön hetkellä vanha Tahvee toivotti veljeksille siunausta ja varjelusta edessä olevalle tuntemattomalle taipaleelle.

Muistoina vienankarjalaisten pakolaisajoilta hallussani kesäkodissamme Korttesalmen Harjussa on pieni vienalainen arkku, joka on kulkenut omat polkunsaa ja nähnyt useampiakin lähtemisiä, tulemisiä ja saapumisia. Myös pieni, ruskealla värillä värjätty puulusikka eli kuiri on oman merkittävän kiertolaiselämänsä jälkeen saanut paikkansa kotini museohyllystä.

Kaikkein rakkaimpina ja itselleni arvokkaimpina pidän kuitenkin kahta vanhaa vuosilta 1909 ja 1918 olevaa ruplan seteliä. Niilläkin on värikäs tarina kerrottavanaan. Ne ovat jäljellä maaliskuussa 1921 vihittyjen vanhempieni saamasta häälahjasta, jonka eräs vienalainen mummo jälkikäteen heille halusi antaa. Hänelle, mummolle, antamisen hetkellä ruplilla ei ollut enää edes hyvien muistojen merkitystä.

Hän oli menettänyt kaikkensa: syntymäkotinsa, lapsuutensa leikkipaikat, koko kotiseutunsa. Venäjän ruplat olivat tarpeettomia. Seteleitä oli alun perin kaksi pientä kangaspussillista, mutta muiden kuin noiden kahden setelin hävittämisen jälkeen on oma erikoinen tarinansa.

Sylvi-sisarelleni olivat monet asiat elämän saatossa unohtuneet, mutta noilta ajoilta hänen muistiinsa puhellessamme nousi lauluja, jotka liittyivät tiettyihin tapahtumiin. Enojensa opettaman *Vienanmeren valssi* -nimisen laulun sanoja hän ei oikein enää jaksanut muistaa. Mutta vienalaisilta lapsuutensa ystävilta kuultu ja opittu laulu, jota hän järvellä soudellessaan tyynellä säällä yksin usein lauloi, soi vielä vanhalla iällä kauniisti hänen laulamanaan:

*Vienan rannall' koivun alla
siellä istui ihanainen
kuulin laulun kauniin,
neito kanteleinsena,
aurinkoisen taivahalta
sulhoansa surevainen
vaipussa aaltoihin
vierasmailla kaukana.*

*Vienan virran pyörtehiä
kyynelisin katselee,
aikojansa ikäviä
neito siellä laulelee.*

Tällä esitykselläni olen halunnut tuoda esille sen, että raja ja rajat ovat vallanpitäjien piirtämiä. Se, miten elämä kulkee ja muotoutuu rajan ympäristössä ja sen kahta puolta, menee omaa rataansa. Kun häätä helmikuussa 1922 oli suuri, apu löytyi rajan toiselta puolelta jo entuudestaan tutuilta ihmisiltä. Janne Rajamaan sanoin: ”Mehän tulimme ystävien luokse.”

HELENA PALOSAARI

Tiedot Tie Vianaan -symposiumin alustukseen on koottu Kuusamon historioista, eri lehtien artikkeleista ja seuraavien henkilöiden haastatteluista: Sylvi Tauriainen, Eemil Palosaari, Tauno Korttesalmi ja Ville Tikkanen.

KIRJALLISUUS

Otto Rannan muistelmat ovat koko suvun aarre

Karjalan Sivistysseura julkaisi muistelmateoksen kaikkien vienalaisperheen elämästä kiinnostuneiden luettavaksi.

Johanna Ranta-Hast kertoo, kuinka hänen isänsä **Pentti Ranta** nappasi **Nasti**-äitinsä jäämistöstä talteen **Otto**-papan aikoinaan vanhaan vihkoon kirjoittamat muistelmat. Hän pelkäsi, että ne muuten ehkä päätyvät saunan uuniin. Otto Rannan muistelmat ovat juuri ilmestyneet 90-sivuisena teoksena *Niin kun maailman linnut*.

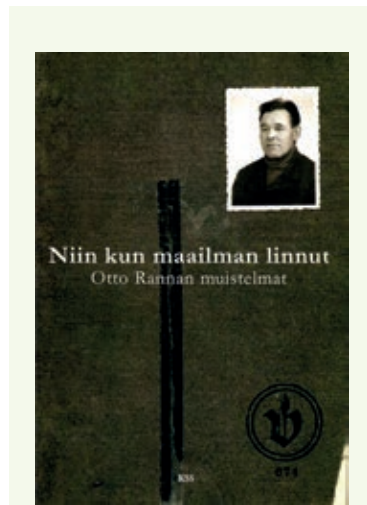
Kaikki Oton ja Nastin lapset olivat lukeneet muistelmat, mutta varsinkaan sisarusarjan vanhimmille karjalaisuus ei ollut ylpeyden aihe tai asia, jota tuotiin esille. He olivat eläneet vaiheet, jolloin vienkarkalaisuus oli negatiivisesti leimaava asia, ja he saivat kokea vähättelyä perheen taustan vuoksi.

Pentti Ranta on syntynyt vuonna 1937 ja on ollut sisaruksista nuorimpana kiinnostunein juuristaan. Isänsä kirjoittamien muistelmien innoittamana ja auttamana hän alkoi selvittää vienalaisia juuriaan 1980-luvulla. Hän saikin yhteyden sekä isänsä että äitinsä serkkuihin, Röhön **Leontjeveihin** ja Suvannon **Rotosiin** Karjalassa. Niin Oton tarinat täydentyivät serkkujen kertomuksilla suvusta.

– Olemme saaneet kuulla muun muassa, että Oton isä **Tanila** oli verenseisauttaja ja karjankatsoja, ja että Oton äiti **Iro** kasvoi orpouduttuaan nälkävuosina erakkonunnan skiitassa, oppi pyhiä kirjoituksia ja kirkkoslaavia, ja toimitti epävirallisesti pyhiä toimituksia myöhemminkin, Johanna Ranta-Hast kertoo.

Muistelmista on ammentanut tarinoita mm. **Pauli Leontjev**, Oton **Romana**-veljen poika, karjalainen kirjailija, joka on Pentti Rannan serkku. ”Otto Ranta” -niminen henkilö on seikkaillut Paulin lehtikirjoituksissa ja myös Ylen radiokanavalla esitetyssä fiktiivisessä kuunnelmassa.

Johanna Ranta-Hast on lukenut muistelmat useaan kertaan eri-ikäisenä ja eri elä-

Taustaa

- ▶ Otto Ranta, syntyjään Artemij Daniilovits Leontjev, syntyi 23.3.1899 Röhön kylässä ja kuoli 7.1.1967 Kemissä.
- ▶ Nasti Ranta, o.s. Anastasia Rotonen, syntyi 15.9.1901 Pistojärven Suvannon kylässä ja kuoli 19.9.1977 Kemissä.
- ▶ Saivat yhteensä kahdeksan lasta vuosina 1923-1942. Nuorin on Pentti Ranta.

mänvaiheissa. Joka kerta niistä on noussut ja nousee esille jotain uutta, joka liikuttaa hänen mieltään ja kannustaa etsimään lisää tietoa.

Pikkutyttönä hän muistaa kuvitelleensa, miltä Röhön kylän tyttäret näyttivät pyhävaatteissaan kylänraitilla. Teini-ikäisenä hän mietti, että pappakin piti tärkeänä, että on hyvännäköiset vaatteet. Kotoa opiskelemaan lähdettyään hän yritti kuvitella, miltä mummosta ja papasta tuntui lähteä kotoaan tietäen, että sinne ei pääse

enää takaisin, eikä lapsuudenperhettään näe ehkä enää koskaan.

Perheellisenä hän on miettinyt, miten kova hätä ja huoli mummosta ja papalla on täytynyt olla niukalla elannolla lastensa puolesta. Elämänsä loppuun saakka he toivoivat maailman kääntyvän sille mallille, että he saisivat yhteyden kotiin Vunaan, mutta niin ei tapahtunut. Isovanhemmilla oli loputon koti-ikävä, jonka Otto-pappa purki muistelmiinsa ja Nasti-mummo itkuvirsiin, joilla hän itketti itseään ja pientä Pentti-poikaansa.

Muistelmista on tullut sukua yhdistävä tekijä. Jos kaikki Oton ja Nastin lapset eivät olleetkaan taustastaan innostuneita, lapsenlapset ja seuraavatkin polvet ovat lukeneet muistelmia sitäkin innokkaammin – kopioineet, skannailleet ja lainailleet niitä keskenään.

– Vuosia kului, että me Oton ja Nastin jälkeläiset tapasimme toisiamme vain häissä ja hautajaisissa, mutta viime talvena päätimme serkusten kesken tavata silloin ja jatkossa muissakin merkeissä, nyt muistelmien merkeissä. Olemme yhtä mieltä siitä, että Oton tarina on paitsi meille tärkeä tarina papan ja mummon elämänvaiheista, myös hyvä ja autenttinen aikalaiskuvaus, säilyttämisen arvoinen kertomus tuleville polville ja muillekin aiheesta kiinnostuneille. Me olemme ylpeitä vienalaisista juuristamme, ja onnellisia siitä, että viisas pappamme jätti tarinansa meille perinnöksi.

Ajatus muistelmien julkaisemisesta syntyi suvun sisäisissä keskusteluissa. Facebookin ”Vienan Karjalassa ovat juureni” -ryhmän kautta Johanna otti yhteyttä **Sari Heimoseen**, joka puolestaan ohjasi ottamaan yhteyttä Sivistysseuran puheenjohtajaan **Eeva-Kaisa Linnaan** ja varapuheenjohtajaan **Pekka Vaaraan**. He lukivat muistelmat ja olivat sitä mieltä, että Sivistysseura voisi julkaista ne. Seuran toimittossa kuluneen kesän ajan korkeakoulu-

Pentti Ranta ja Johanna Ranta-Hast kertoivat suvustaan Otto Rannan muistelmien julkaisutilaisuudessa Tie Viaan -symposiumissa Kuusamossa.

harjoittelijana työskennellyt **Toni Saari-**nen on toimittanut muistelmat luettavaan muotoon säilyttäen Oton äänen tarinassa. Muistelmat voi lukea myös sähkökirjana.

Muistelmateos päättyy näkymiin, jotka Kemiä hallitsivat saksalaisten sotilaiden lähdettyä kaupungista. Vaikka kaupunki oli raunioina, Otto ja Nasti perheineen jäivät pysyvästi Kemiin asumaan. Heidän kerrotaan olleen vastakkaisia luonteeltaan, mutta silti sopuisa pari, joka ei juuri keskenään riidellyt. Lapsenlapset muistelevat Rannan pappaa ja mummoa sanoilla ”viisas” ja ”kiltti”.

Otto oli puhelias seuramies. Naapuruston muorit tulivat usein Rannalle kylään ”Ottua kattomaan” ja mukavia juttelemaan. Otto oli taitava kynämies, jolla oli sana hallussa, kuten muistelmistakin voi todeta. Johanna Ranta-Hast arvelee, että työelämässä Otto olisi ehkä pärjännyt ja edennyt osaamisellaan parempiin hommiin ja leveämpään leipään, mutta karjalaisuus ei ollut uraa edistävä tekijä. Otto toimi työvuotensa sekatyömiehenä eri työmailla, kuten Veitsiluodossa ja VR:llä.

Otto oli ainoa lapsuusperheensä jäsen, joka asettui Suomeen, vanhemmat ja veljet perheineen jäivät Viaan. Otto yritti kirjoittaa kotiin ja saada yhteyden omaisiinsa, mutta ehkä kirjeet eivät koskaan päässeet perille. Joskus harvoin omaiset saivat toi-

mitettua terveiset Otolle Neuvosto-Karjalassa vierailien suomalaisten mukana, mutta muuten yhteydenpito ei onnistunut.

Nasti-vaimo oli hiljainen ja lempeä luonteeltaan. Suurimman osan elämästä hän oli kotona hoitaen ensin omaa lapsikatrastaan ja myöhemmin lapsenlapsiaan lasten ollessa työelämässä. Karjalaisten naisten tapaan Nasti oli ahkera marjojen ja sienien kerääjä eikä hän tullut kotiin tyhjin astioin.

Kuten Otto nuorikkoaan muistelmisaan kuvaa, Nasti emännöi, leipoi leivät ja piirakat ja piti kotinsa ja kotiväkensä järjestyksessä. Nasti ei paljoa puhellut tunnoistaan, mutta purki koti-ikävänsä itkuvirsiin, joita hyräili kotiaskeleita tehdesään. Joskus piti kuopuksen pyytä äitiään lopettamaan itkuvirren laulaminen, koska häntä itseäänkin alkoi itkettää.

Nasti, Roton rikkaan Iikka-ukon ja topakan **Marin** tyttärentytär, oli katkera perheen pakolaiskohtalosta ja inhosi syvästi kaikkea venäläisyyteen liittyvää venäjänuskosta kommunismiin, jotka toivat kipeitä muistoja mieleen.

Nastin **Natalia-**sisko asettui perheineen Haukiputaan Martinniemeen. Nastin äiti ja nuorin sisko **Olga** tulivat pakolaisten mukana Kuusamoon, mutta lähtivät vielä kotoaan Suvannosta hakemaan jotain tavaroita. Heidän kotona käydessään raja sul-

keutui lopullisesti, eivätkä äiti ja siskokset enää tavanneet toisiaan.

Roton suvussa oli näkijöitä ja herkkävaistoisia ihmisiä ja sellainen oli mummonkin. Papan kuollessa sairaalassa mummo kuuli kotona kuolinkellojen äänen ja tiesi, miten oli käynyt ennen kuin viestin tuojaksi saapui suruviestiä kertomaan. Samoin mummo kävi itse hyvästelemässä naapurinsa lähtönsä hetkellä.

Lapsia Rannan perheeseen syntyi yhteensä kahdeksan kolmella vuosikymmenellä 1923–1942. Näistä kaksi nuorinta, **Matti** ja **Seija**, kuolivat sylvauvoina. Kaikki kuusi aikuisuuteen kasvanutta lasta perustivat perheet tahoillansa ja lapsenlapsia syntyi yhteensä 16. Nykyisin jälkeläisiä on jo neljännessä polvessa ja suuri osa toisesta ja kolmannelta polvesta asuu edelleen Pohjois-Suomessa.

Talvisodassa Otto palveli karjalaisista miehistä kootuissa joukoissa Vienan suunnalla. Jatkosodan aikana hänet vapautettiin ikänsä puolesta aseellisesta palveluksesta ja hän toimi työvelvollisena Pohjois-Suomen alueella.

Sota-aikana Oton vanhin poika taisteli rintamalla, keskimmäiset lapset olivat erilaisissa työtehtävissä ja kaksi nuorinta poikaa lähetettiin Etelä-Ruotsiin sotilaisiksi vuoden ajaksi. Sodan jälkeen perhe yhdistyi ja jatkoi eloaan Kemissä.

Otto säilytti muukalaispassinsa ja ortodoksisen uskonsa läpi elämänsä. Nasti ja lapset puolestaan saivat Suomen kansalaisuuden ja erosivat ortodoksikirkosta liittyen luterilaiseen seurakuntaan.

Sukunimi Leontjev oli vaihtunut Ranta-nimeksi heti Otto paettua Vienasta Suomeen. Nimi saattaa karjalaisten serkkujen perimätiedon mukaan olla sukunimi, jota suku on käyttänyt ennen nimien venäläistämistä Karjalassa. Tietoa ei ole vahvistettu. Karjalassa asuvat sukulaiset käyttävät edelleen sukunimeä Leontjev.

Otto kuoli sydänkohtaukseen Kemissä 68-vuotiaana vuonna 1967. Nasti eli vielä kymmenen vuotta Oton jälkeen ja kuoli syöpään 76-vuotiaana vuonna 1977. Otto ja Nasti lepäävät Kemin pohjoisella hautausmaalla vanhimman poikansa vieressä.

JOHANNA RANTA-HAST
AILA-LIISA LAURILA

Pakolaisuus ja rajat tarjoa

Mikä sai pakolaiset liikkeelle 1920-luvun alussa ja parikymmentä vuotta myöhemmin? Keitä pakolaiset olivat, kuinka heitä kohdeltiin ja minne he päätyivät? Missä he ovat nyt ja millaisia ovat henkiset rajat?

Kaikkia näitä kysymyksiä ja paljon enemmän pohdittiin elo-syyskuun vaihteessa Kuusamossa. Joka toinen vuosi pidettävä Tie Venaan -symposium järjestettiin kymmenennen kerran. Symposiumin teemaksi oli valittu ajankohtainen pakolaisuus ja rajat. Esi- telmissä käsiteltiin kahden päivän aikana karjalaisten Suomeen suuntautunutta pakolaisuutta lähinnä 1920–1930-luvuilla sekä pakolaisten että pakolaisia vastaanot- taneiden kokemusten kannalta.

Oulun yliopiston tutkija, filosofian maisteri **Samu Sarviaho** kertoi alustuksessaan rajojen historiaa ja toi esiin yllättävän näkökulman. Lähes kaikki ovat koulussa luke- neet listaa Pähkinäsaaren rauha 1323, Täyssinän rauha 1595, Stolbovan rauha 1617, Uudenkaupungin rauha 1721, Tu- run rauha 1743, Haminan rauha 1809 ja Tarton rauha 1920, mutta harva tulee aja- telleeksi niitä sen enempää.

Tutkijoille näiden rauhansopimusten aineisto on ehtymätön selvityskohde. Sar- viahon mukaan vanhat historialliset do- kumentit ovat niin monitulkintaisia, että niiden selvittämiseen voi käyttää aikaa lä- hes loputtomasti.

Oululaistutkija, filosofian maisteri **Sam- mi Kallio** keskittyi alustuksessaan lähinnä Tarton rauhansopimuksen ajan tapahtu- miin. Suomi vaihtoi tuolloin Repolan ja Porajärven Petsamoon, vaikka vapaaehtoi- sesti Suomeen liittyneille repolalaisille oli nimenomaan luvattu tulevaisuus Suomen osana. Tarton rauhassa 14.10.1920 karjalai- sille luvattiin autonomia Neuvosto- Venä- jällä, mutta tämäkin sopimuksen kohta on osoittautunut kovin tulkinnanvaraiseksi, kuten nykyaika osoittaa.

Suomeen jäi tuolloin pakolaisia niin,

että vuoden 1920 lopussa itäkarjalaisia oli maassa noin 3 100 henkeä. Vienen pako- laisista suurin osa oli miehiä, jotka olivat osallistuneet sotaan Pohjois-Venäjästä tasa- valtaa ja Puna-armeijaa vastaan.

Aseelliset yhteenotot alkoivat uudel- leen lokakuussa 1921, kun tyytymättö- myys neuvostovaltaan johti Itä-Karjalan kansannousuun.

Itsenäisyystaistelun päättyminen tappioon helmikuussa 1922 aloitti uuden joukkopaon Karjalasta Suomeen. Suomessa oli vuoden 1922 lopussa 8 800 itäkarjalaista ja 5 000 inkeriläistä pakolaista. Osa kevä- talvella 1922 tulleista noin 11 000 pakolai- sesta oli jo palannut takaisin Neuvostoliit- toon. Kollektivisoinnin aloitus sai Kallion mukaan vielä 1930-luvun alkupuolella ai- kaan uuden pakolaisaallon.

– Ajan mittaan pakolaiset muuttivat ympäri Suomea ja avioliitot suomalaisten kanssa yleistyivät. Yhä useampi hankki Suomen kansalaisuuden. Moni muutti vuo- den 1944 jälkeen Ruotsiin, ja Suomeenkin jääneistä yhä useampi vaikenä taustastaan, koska pelättiin palautusta Neuvostoliit- toon. Kantaväestöön sulautumisesta tuli turvallisuuskysymys, Kallio kertoi.

Kodin jättämisen kokemukset koskevat pakolaisten lisäksi myös karjalaista siirto- väkeä, joka siirtyi kotiseuduiltaan muualle Suomeen 1940-luvulla. Jyväskyläläistutki- ja, filosofian tohtori **Heli Kananen** kertoi väitöstudiumuksistaan, joita on tehnyt ortodoksievakkojen parissa. Hän muistutti, että ortodoksievakoita tuli muualle Suo- meen Raja-Karjalasta, Kannakselta, Pet- samosta ja Kuusamon alueelta.

Hän kertoi lähteneensä tutkimuksis- saan liikkeelle ristiriidasta, jonka havaitsi vertaillessaan siirtoväen muistitietoa ja vi-

vat paljon näkökulmia

◀ **Arkkipiispa Leo uskoo Suomen muuttuvan nykyistä monikulttuurisemmaksi.**

rallista kansallista historiakuvaa. Näkökulma osoittautui mielenkiintoiseksi ilmiöksi sekä hedelmälliseksi tutkimuslähtökohdaksi ja tutkimuskohteeksi.

– Ortodoksievakoiden muistitieto kertoi muualla Suomessa kohdatuista sosiaalisista ongelmista, esimerkiksi nimittelystä ja halventamisesta, kun sitten taas virallinen kansallinen historiakertomus esitti siirtoväen sopeutumisen ja uusille asuinseuduille asettumisen sujuneen jopa mustavalkoisinkin hyvin, hän sanoi.

Siirtoväen integroituminen uusille asuinsijoille ja sodanjälkeisiin yhteisöihin oli Kanasen mukaan paljon moni-ilmeisempi prosessi kuin Suomessa on yleensä ajateltu. Kanasen tutkimus on ollut uusi avaus sopeutumiskeskusteluun.

– Tutustuttuamme siirtoväen vastaanottoon ja näin ikään kuin katsottuamme itseämme silmiin, vaikkakin sitten menneisyyden suomalaisen identiteetin ja toimintatapojen muodossa, voimme käsitellä omiakin ennakkoluulojamme paremmin ja nähdä selvemmin sen, kuinka odotuksemme, käsityksemme ja tekemme ohjaavat esimerkiksi pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien sopeutumisesta Suomeen ja joko vaikeuttavat tai edesauttavat heidän sopeutumistaan.

Karjalaisille voitiin sanoa, että ”eihän siellä Karjalassa ollut mitään, mitä korvata” ja Kanasen mukaan evakoista tuntuikin, että muut suomalaiset eivät ymmärtäneet, mitä heiltä oli kotiseuduilleen jäänyt ja mitä he olivat menettäneet.

Ymmärtämättömyys tuntui tietysti pahalta ja epäoikeudenmukaiselta suuria henkilökohtaisia ja traumaattisia menetyksiä kokeneista ihmisistä.

Kanasen mukaan peräti 83 prosenttia seksa-avioliittojen lapsista kastettiin 1940-lu-

vulla luterilaisiksi. Luterilaisen enemmistöväestön rakentamassa toiseuskuvassa ortodoksisuus esittäytyi muun muassa epäjumalanpalvomisena, pakanuutena ja epäluotettavana, ryssäläisyytenä. Ryssä oli lähtökohtaisesti ryhmäleima. Sitä voitiin käyttää epävirallisissa yhteyksissä lähes kenestä tahansa evakosta ja sitä käytettiin myös luterilaisia evakoita alennettaessa.

Evakot saivat onneksi tukea yhteiskunnalta ja toinen toisiltaan.

– Evakoille hankalassa elämäntilanteessa annettu tuki ei ollut 1940-luvulla muilta pois. Se päinvastoin sai ihmiset toimimaan rakentavasti oman tulevaisuuden ja yhteisön hyväksi, ja evakoille annettu tuki vakautti yhteiskuntaa.

– Henkisen tuen sijaan vihapuhe ja vastakkainasettelujen rakentaminen tuottavat tarpeettomasti pelkoja ja epävarmuutta, eivätkä varsinkaan rakenna myönteistä todellisuutta. Vihapuhe ja syrjintä sekä rasistiset mielipiteet estävät suomalaisia itseään sopeutumasta muutokseen, Kananen viittasi nykypäivän pakolaisuuteen.

Ortodoksisen kirkon arkkipiispa Leo pohti luennossaan uskontojen rajoja. Hän kysyi, ovatko kulttuurin rajat myös uskontojen rajoja ja vastasi, että klassisessa kristillisessä mielessä eivät ole.

Kristillinen kirkko joutui jo varhaisina aikoina kohtaamaan kulttuureja, esimerkiksi hellenismin, roomalaisen ja juutalaisen kulttuurin.

– Kirkon piirissä kohtaamiseen muiden kulttuurien kanssa suhtauduttiin eri tavoin. Oli niitä, jotka näkivät kulttuurit kanavina vaikuttamiselle. Toiset pitivät tiedettä ja taidetta jumalallisen totuuden ilmentyminä, mutta oli myös niitä, jotka kavahtivat kaikkea maallista. Nämä kolme näkökulmaa maallisiin kulttuureihin, tieteesiin ja taiteisiin ovat edelleen olemassa.

Arkkipiispa vertaili luterilaisuutta ja ortodoksaisuutta. Siihen on aihetta, koska ensi vuoden lokakuun lopussa tulee kuluneeksi 500 vuotta siitä, kun **Martin Luther** nauhasi 95 teesiään Wittenbergin kirkon oveen.

Arkkipiispan mukaan maailma eli 1500-luvulla muutosten aikaa: Lähi-idän

ja Balkanin vanhat kaupungit kuihtuivat ja Pohjois-Euroopan kaupungeissa väestö kasvoi.

Kirjapainot ilmestyivät kaupunkien katuviiniin. Ajatukset, aatteet ja ideologiat tulivat helposti jaettaviksi ja julistettaviksi.

– Suomen luterilainen kirkko esittelee ja analysoi reformaation juhluvuonna Lutheria omista lähtökohdistaan. Luterilaiselle kirkolle Luther oli uskonpuhdistaja. Meille ortodokseille ja katolilaisille Luther oli yksi heterodoksi, yksi kirkon perinteen hylännyt hahmo muiden joukossa.

Idän kirkon ihmiskuva on arkkipiispan mukaan positiivinen, ihmisen suuruutta, muutosta ja mahdollisuuksia korostava. Protestanttinen ja erityisesti luterilainen käsitys ihmisestä on hänen mukaansa enemmän syntisyyteen keskittyvä.

Arkkipiispan arvion mukaan Suomi muuttuu 20 vuoden sisällä samanlaiseksi monikulttuuriseksi valtioksi kuin Alankomaat, Belgia tai Ruotsi. Luterilainen kirkko säilyy maan suurimpana kirkkona, mutta maahanmuutto nostaa myös merkittävästi katolilaisten, ortodoksien ja muslimien määrää.

– Epäilemättä myös luterilaisen kirkon linjaukset sukupuolineutraalin avioliiton osalta tulevat vaikuttamaan sen jäsenkehitykseen jo ensi vuodesta alkaen. Monikulttuurisuus on diplomaattinen ilmaus. Se ei ole itsessään vielä arvo, mutta siihen sisältyy elämänasennetta, jonka sisältä voi löytyä sekä hyvää että haasteellista.

– Uskonto on yksi keskeinen osa yksilön identiteettiä. Ulkomailta Suomeen muuttanut voi saada sen käsityksen, että uskontoneutraalius on uskonto.

Arkkipiispan mukaan sukupuolineutraalin avioliiton hyväksyminen muuttaa luterilaista kirkkoa väistämättä rajusti.

Tie Vianaan -symposiumin ohjelmassa kuului käynti matkamiehen ristillä, joka sijaitsee Lämsänkyläntien risteyksessä, noin kahdeksan kilometriä Kuusamon keskustasta etelään. Kuusamon Viena-seuran vuonna 1999 pystyttämää ristiä esitteli **Martti Määttä**. Risti on saanut seisoa paikoillaan, vaikka se sijaitsee vilkkaan viitostien tuntumassa.

Tie, jonka länsipäässä matkamiehen risti on, johtaa Vianan pohjoisille alueille Venäjällä. Raja Korteesalmella avattiin ti-

Heli Kananen on tutkinut ortodoksievakkojen sopeutumista luterilaisten keskuuteen.

Tutkija Sami Kallio kertoi alustuksessaan ajasta, jolloin Tarton rauha solmittiin.

Arkkipiispan arvion mukaan Suomi muuttuu 20 vuoden sisällä samanlaiseksi monikulttuuriseksi valtioksi kuin Alankomaat, Belgia tai Ruotsi.

lapäiselle puutavara- ja henkilöliikenteelle vuonna 1965, mutta virallinen kansainvälinen rajanylityspaikka siitä tuli vasta vuonna 2006. Sitä ennen raja on nähnyt muun muassa kymmenien tuhansien pakolaisten muuton 1920-luvulla.

– Risti sijaitsee myös jatkosodan aikana saksalaisten rakennuttaman kenttäradan, ns. Kuoleman radan varrella. Tästä paikasta noin puoli kilometriä länteen sijaitsi Kuusamon asema ja radan päätepiste noin kymmenen kilometriä itään Vanttan kannaksella, Määttä kertoi.

Ulla Kaakinen maalaa silkkilangoilla

Kun kuusamolainen **Ulla Kaakinen** jäi eläkkeelle vuonna 1992 käsityönopettajaksi erikoistuneen luokanopettajan ammattistaan, ei hän halunnut hylätä käsityötaitojaan. Hän alkoi kirjailla erilaisia satuhenkisiä kuvatauluja lapsenlapsilleen.

– Eräs ihminen näki töitäni ja ehdotti tutustumista kultakirjontaan. Kuulin, että Valamon kansanopistolla järjestetään silkki- ja kultakirjontakursseja. Panin aluksi vastaan, mutta mieheni sanoi, että mene vain, hän kertoo.

Niin Ulla Kaakinen sai viikon vapaata miehensä omaishoitajan työstä vuonna 2003 ja pääsi moskovalaisten taitureiden **Nina** ja **Nadežda Osipovan** oppiin. Hän kertoo heidän olevan ortodoksiuskovaisia, jotka alkoivat tutkia kirjontatöitä ja loivat sen jälkeen oman tyylinsä, joka pohjautuu bysanttilaiseen ikonitaiteeseen.

Valamon kurssin jälkeen kultakirjontaa nuppineula-helmitöitä on valmistunut Ullan käsissä lukemattomia kappaleita.

Osa töistä oli esillä Kuusamossa pidetyn Tie Vianaan -symposiumin yhteydessä käsityönäyttelyssä, jonka järjestivät Pohjois-Viena-seura ja Kuusamon Viena-seura.

Kultakirjonta keksittiin muinaisessa Fryygiassa nykyisen Turkin alueella. Tuolloin kultalanka oli aitoa kultaa. Maalatut ikonit alkoivat keskiajalla syrjäyttää käsin kirjoitetut pyhäinkuvat.

Ulla Kaakinen on luterilainen, mutta myös hänelle ikonien tekeminen on kuin rukoilemista. Ne vaativat keskittymistä ja tarkkaa työskentelyä, käsityötaitoa ja henkistä pohdintaa.

Tämä osoittautui erityisen todeksi sen jälkeen, kun puoliso kuoli syksyllä 2015. Silkkikirjontatyö Kristus Pantokrator oli pitkään kesken. Nuppineula-helmitöitä sen sijaan syntyi noin 30 kappaletta ja ne auttoivat selviytymään.

– Niiden tekeminen auttoi selviytymään lamaannuksesta ja olivat suuri lohdutus surussa ja murheessa.

Tällä hetkellä kesken on silkkikirjontatyö *Neitsyt Marian ilmestys* -teemasta. Sen hän aloitti vuosi sitten ja uskoo, että tekeminen jatkuu vielä ensi kesään.

Ulla Kaakinen innostui silkki- ja kultakirjonnasta jäätyään eläkkeelle opettajan töistään. Uskonnolliset aiheet saivat pääosan Valamon Kansanopiston kurssin jälkeen.

Näin se tehdään

- ▶ Silkki- ja kultakirjontatyö pingotetaan telineeseen ja ”ommellaan” kuvio neulalla ja silkkilangoilla pystypistoin.
- ▶ Työn pohjana on pellavakangas, jonka päälle harsitaan tiukasti silkkiliina.
- ▶ Nuppineula-helmitöiden pohjana on pehmeä lämpöeristelevy, joka päällystetään sametilla.
- ▶ Neulat tilataan Amerikasta ja pistellään ikonikuvan kanssa pohjalevyyn kiinni.

Kasvojen teko on hänestä kaikkein vaikeinta. Lisäksi silkkikankaiden ja lankojen saanti on lähes toivotonta. Niitä on haettava Lohjalla ja Helsingissä sijaitsevista liikkeistä.

Onneksi tytär asuu Helsingissä ja hankkii materiaaleja.

AILA-LIISA LAURILA

Taustalla silkkikirjontatyö Kristus Pantokrator eli kaikkivaltias, ja edessä kaksi hänen ensimmäistä neulatekniikalla tekemää Jumalanäiti-ikonia.

Vasilkovan kirkko sai kirkonkellon, arkkipiispa valoi sen omin käsin

Elokuinen lämpö ja kevyt vihma saattelivat harrasta kulkuetta pienessä Vasilkovan kylässä Tverin Karjalassa, kun kylän tsasouna sai jo pitkään odotetun kellon kirkkonsa tapuliin. Myös tunnelma oli lämmin ja kellon luovutusta oli kokoontunut todistamaan koko kylän väki. Kelloa oli tuomassa suomalaisryhmä Tverinkarjalaisten ystävät ry:n matkalaisia Suomen ortodoksisen kirkon johtajan ja Karjalan ja koko Suomen arkkipiispa **Leon** johdolla.

– Olen iloinen, että tämä asia tuli nyt tehdyksi, kertoi arkkipiispa Leo, joka oli tuon kellon jo vuosia sitten Vasilkovalla käydessään luvannut. Tuolloin kirkko oli vielä rakenteilla. Kun kello jälleen viime vuonna tuli puheeksi, arkkipiispa päätti panna toimeksi ja ryhtyi itse kelloa valamaan.

– Se on valettu uuden Valamon opiston kurssilla, itse valoin sen opettajan opastuksella kaikkien taiteen sääntöjen mukaan, kertoo Leo. Työn innoitukseksi kurssilaiset katselivat myös **Tarkovskin** elokuvan **Andrei Rublev**, jonka aiheena kellojen valaminen.

Kelloon on kirjoitettu tekstit: 2016 Uuden Valamon luostarista ja toiselle puolelle: Jumalan kunniaksi. Lisäksi siinä on Valamon perustajien pyhimysten **Sergein** ja **Hermanin** ikonit. Kaksi miestä tarvittiin kantamaan painavaa, noin 25 kilon kelloa, ja se tuotiin kirkolle saattuessa, jota johtivat arkkipiispa Leo ja paikallinen pappi **Nikolai Gubskij**. Hän piti tilaisuudessa pienen palveluksen ja myös Leo puhui.

– Oli suuri ilo tavata runoilija **Stanislav Tarasov**, joka asuu Vasilkovan kylässä. Pyysin häntä lyömään ensimmäisen kumauksen kellosta, kertoi Leo. Tunnetut

runoilijat **Tarasov** ja arkkipiispa vaihtoivat myös runoteoksiaan ja kirjoittelivat omistuskirjoituksiaan toistensa kirjoihin.

Tverinkarjalaisten ystävien viime kesän matka järjestettiin Tverin Karjalaan varta vasten Tolmačussa pidettävien toisien piirakkajuhlien aikaan. Kellon luovutusjuhlasta kuudentoista hengen ryhmä siirtyi valtavalle juhlakentälle Tolmačuun, jossa pöydät notkuivat piirakoita ja muita leivonnaisia, myyntikojut olivat täynnä paikallisia käsitöitä, hunajaa, marjoja ja omenia ja kentän kummassakin päässä ohjelmalavoilla tapahtui taukoamatta parhaaseen festivaalittyyliin.

Tilaisuuden avasi Lihoslavlalin alueen johtaja **Natalia Nikolajevna Vinogradova**, ja tervehdyksen Tverin kuvernööriltä toi **Andrei Vasiljevič Gagarin**.

Puheenvuoron käyttivät myös Tverinkarjalaisten kulttuuriautonomian puheenjohtaja **Nikolai Turičev** ja Tverinkarjalaisten ystävien puheenjohtaja **Ari Burtsoff**. Lisäksi hän jakoi yhdistyksen stipendit **Marina** ja **Oleg Jevgrafoville** karjalaisen kulttuurin edistämisestä nuorison parissa. Juuri he vastasivat piirakkajuhlienkin ohjelmasta.

Ohjelmaa riitti koko pitkän päivän, oli kanteleyhtyeitä, lauluryhmiä, runoja ja tarinoita karjalaisen kulttuurin elävinä todisteina. Muun muassa lauluyhtye ”Virzi” on esiintynyt jo 20 vuotta.

Paikalliset arvohenkilöt ja päättäjät alkoivatkin suunnitella piirakkajuhlista uutta tverinkarjalaista perinnetapahtumaa. Arkkipiispan arvion mukaan paikalla oli tuhansia karjalaisesta kulttuurista kiinnostunutta kävijöitä.

ELINA HATAKKA

▲ **Vasilkovan kirkon pihalle kokoontunut juhlaväki sai osallistua pieneen palvelukseen ja kellon siunaukseen aidan takaa. Palveluksen toimitti kylän oma pappi Nikolai Gubskij vieressään arkkipiispa Leo. Häntä sateenvarjolla suojaa Suomesta tulleiden matkalaisten opas Ljudmila Gromova. Oikealla runoilija Vladimir Tarasov, jonka tapaaminen oli tärkeää myös runoja kirjoittavalle arkkipiispalle.**

► **Tolmačun laajalla juhlakentällä tarjottiin paitsi taukoamatonta ohjelmaa myös loputtomasti erilaisia peruna- ja ryyntipiirakoita, rahkapiirakoita ja sultsinoita eri karjalaiskylistä. Emännät itse olivat myyntipöytien takana tarjoilemassa.**

LJUDMILA GROMOVA

”Kelloon on kirjoitettu tekstit: 2016 Uuden Valamon luostarista ja toiselle puolelle: Jumalan kunniaksi. Lisäksi siinä on Valamon perustajien pyhimysten Sergein ja Hermanin ikonit.”

Zojalluo gostis Dessolas

Eila, 28. elokuudu piämmö Dessolas runofestivuulin ”Anna lennetäh runot-linduizet Siämärven piäl”. Toivotammo kuulta tiän pajoloi. Voittago tulla? Zoja vuottau.

Tämän viestin sain toukokuussa Karjalan Prääsan piirin pienestä Essoilan kylästä. Niin kuin rakkaalla lapsella, on tälläkin kylällä monta nimeä: Essoila, Essoilu Jessoila, Jessoilu, Dessoila, Dessoilu. Kylän runojuhlan emäntä **Zoja Saveljeva**, Makoin Vas’an Lukin ja Mat’oin kymmenes lapsi Zoja kantaa niin ikään monta attribuuttia: livvin kielen nerokas taitaja, opettaja, ahkera kirjoittaja, puheidenpitäjä, karjalan kielen - ja kulttuurin peruskivi, oman livvin kielen väsymätön ja vääjämätön puolestajapuhuja.

Zoja on taas pannut tuulemaan ja kun Zoja vuottau, on parasta mennä – ”Siäbryy pidäy hoidua!” Mieleni maisemassa näen jo Zojan kotinsa portailla kädet puuskassa tähyilemässä tien suuntaan. Näen talon isännän **Kof’an** pellolla perunoita kuokkimassa, isännän veljen **Van’an** omenapuun viereisellä penkillä taivuttelemassa päreitä marjakoriksi.

Zojan vaaleanvihreä koti myhäilee tyytyväisenä ilta-auringossa. Sitä ympäröivä puutarha on hyvin hoidettu, ”Zojan perhes ruatah putillistu ruaduo”.

Opin tuntemaan Zojan 24 vuotta sitten karjalankielen kursseilla Mikkelissä. Seuraavina kesinä tapasimme Sortavalassa, Nurmoilassa ja Petroskoissa. Ensimmäisillä kursseilla vuonna 1992 tyttäreni **Elin** ei vielä osannut kävellä, mutta laulaa hän kyllä taisi muiden mukana, tosin ilman sanoja. Kursseilla tyttäreni sai äidinmaidon lisäksi kielikylpyjä iltaisinkin, kun Zoja kiikutteli häntä helmoissaan, lauloi ja saneli loruja karjalaksi. Elin nauraa kihersi tyytyväisyyttä pursuen.

Myös kahdeksanvuotiasta esikoistyttäni **Suvi-Pauliinaa** viehätti Zojan, ”Kar-

jalan buaban” mukava livvinkielinen ja hyvin ”zojainen” kertomatyö, vaikka hän ei tarinoinnista paljon ymmärtänytkään. Zojan suusta soljuivat kauniit karjalankieliset sanat vuolaina kuin villit kevätputrot. Näistä sulasanoista syntyi sittemmin Zoja Saveljevan *Buaban luvut* -kirja.

Ensimmäisenä kesänä Zoja kertoi antaumuksella sodassa ja vainoissa menehtyneille essoilalaisille pystytetystä muistomerkitä. Siitä, miten kuusi vanhaa mäntyä seisoo muistoristin vierellä, aurinkoon päin kallistuen, sitkeinä kaiken muistaen: kylän vanhan pogostan, Risti-kalmiston, Stalinin terrorin ja teloitukset, poltetut talot, jäljettömiin hävinneet kyläläiset.

Seuraavina kesinä Zojan projektina oli Essoilan tšasounan suunnittelu ja rakentaminen. Siitä tulikin karjalan kielen opiskelijoille ylimääräinen ”pakollinen aine”. Zoja levitti heti päättäväisesti tšasounan piirustukset kaikkien nähtäväksi ja antoi ymmärtää, että sen rakentamiseen tarvittiin rahallista apua ja työvoimaa. Kursilaisista ainakin suojärveläiset **Karhun** veljekset olivat siekailematta lupautuneet auttamaan rakennuspuuhissa. Nyt Zojan touhuama tšasouna seisoo sirona Säämäjärven ja muistomerkin kainalossa, vanhan Essoilan sydämessä.

Mikä lienee Zojan uusin projekti, arvailen mielestäni.

Saan vastauksen kysymykseeni, kun seisomme sinisen infokyltin ympärillä vanhassa Essoilassa, lähellä tšasounaa ja muistomerkkiä.

Kyltti seisoo seisoo Säämäjärven rantatien kyljessä ja siinä lukee valko-sinikirjaimin: ”Dessoilan kylä, Därvirandu.” Zoja seisoo vankoin jaloin kyltin edessä ja kertoo vanhan Dessoilan historiikka, iskostaa mieliimme, että tässä on vanha Dessoila, ja että tämän rantatien varrella on Dessoilan oman runoilijan Aleksandr Volkovin koti.

Ajatuksiini livahtaa lause Zojan omasta runosta: ”Minä edehpäi lippuan, kivet kannot hos riivotah jalgua.”

Säämäjärven rannalta siirrymme runofestivaalipaikalle Essoilan kulttuuritalolle. Ohjelma on karjalaiseen tapaan monipuolinen, lämminhenkinen ja pitkä. Myös Elinin

Zoja Saveljeva esittelee infokylttiä, jossa lukee ”Dessoilan kylä, Därvirandu”.

Zoja Saveljeva

- ▶ Eläinkohtu: Jessoila
- ▶ Perek: Ukko, kaksi lastu, nelli bu-nukkuu, yksi pruavobunukku
- ▶ Opastundu: Petroskoin pedagogi-nen instituuttu
- ▶ Ruado: Ven’an ja karjalan kielen opastai, opastuspuolen johtai Jessoilas
- ▶ Himuruado: Livvin kielen da ny-gözen aijan literatuurin kannattamine
- ▶ Indo: Runoloin da kerdomuksien kirjutus.
- ▶ (”Buaban luvut”-kniigun mugah on luajittu enzimäine livvin kielen mul’tfil-mu, runo ”Dessoilan kylä” on Eila da Elin Pölläsen cd-diskal ”Enzikukkaine”)
- ▶ Zojan avul jo 30 vuottu ruadau lap-sien pajojoukko ”Rodnicok” da muuzik-kuškolan joukko ”Pajokeräine” Zoja sežo pajattau ”Aldoine”-pajojoukos.

ELIN PÖLLÄNEN

ELIN PÖLLÄNEN

Kotkatjärveläinen kirjailija ja kääntäjä Zinaida Dubinina ja vallentunalainen muusikko Eila Pöllänen istahtivat hetkeksi Zojan perheen pihapenkille.

Eila Pöllänen puki ylleen Aleksandra Lehtimäen sommitteleman puvun.

IRINA AMOSOVA

Volkovin talon edessä otettiin ryhmäkuva, johon saatiin monta lahjakasta henkilöä, vasemmalta Raisa Rigonen, Zinaida Dubinina, Zoja Saveljeva, Eila Pöllänen, Aleksandr Volkov ja Elin Pöllänen.

ja minun uusimmat Aleksandr Volkovin ja Zinaida Dubinin runoihin sävelletyt laulut otetaan hyvin vastaan. Zoja ojentaa ensi vuoden runomelan Veskelykseen. ”Tiettäväne ei ollut tädä festivaaliin ilmai Zojan induo.”

Zojan tärkein projekti, livvin kielen säilyminen jälkipolville on kuitenkin vielä kesken. Ylpeänä hän kertoo veljensä Aleksandr Volkovin saamasta Karjalan tazavallan Rahvahan kirjuttai -arvonimestä. Silloin 1990-luvun alussa sisar patisteli vel-

jeään kirjoittamaan livvin kielellä. Aleksandr Volkovin runokokoelma *Pieni Des-soilu* ilmestyi vuonna 1997 karjalan kielellä. Muistan että juhlimme sitä Zojan kanssa.

Mutta edelleen karjalan kielen asema on Zojalle jatkuvana huolenaiheena: ”Alguh on pandu. Midä ielleh? Karjalan kielel ei ole valdivon stuatussua, 100 vuotta roihes tazavallal, kuduun nimi on Karjala. Herrat da deputuutat vai piälöi punotah. Ei ole tolkuu talkunas, eigo zobottua. Kuni vuotammo pruzniekkua, hävitäh karjalazet, jää vai nimi.”

Kotimatalla vein ystävien terveisiä ja Zojan antamia lakkoja yhteiselle karjalan kielen opettajallemme Ljudmila Markianovalle Helsinkiin. Kun näytin Ljudmilalle Karjalassa ottamiani valokuvia, hän osoitti ihastuksissaan Zojan kuvaa ja totesi: ”Zoja on ylen hyvä ristikanzu, ylen hyvä.”

EILA PÖLLÄNEN

Kulttuuria syntyy yhteistyöllä

Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumi kokosi yhteen yli 300 kulttuuritoimijaa ja -asiantuntijaa.

Suomalais-venäläisessä kulttuurifoorumissa on parasta, että kaikki siellä puhuttu ei jää puheen asteelle vaan muuttuu konkreettiseksi tuloksiksi. Näin sanoo Karjalan Sivistysseuran puheenjohtaja **Eeva-Kaisa Linna**. Foorumi järjestettiin lokakuun lopussa 17. kerran ja Linna oli nyt mukana neljättä kertaa.

Tällä kertaa yli 300 osallistujaa Suomesta ja eri puolilta Venäjää oli koontunut Tampereelle. Foorumin teemana oli lasten ja nuorten kulttuuri. Teemasta järjestettiin erillinen seminaari, jossa suomalaiset ja venäläiset kulttuuritoimijat ja -asiantuntijat esittelivät omaa työtään lastenkulttuurin parissa.

Foorumin normaaliin toimintatapaan kuuluu tarjota mahdollisuus käydä kahdenkeskisiä neuvotteluja suomalaisen ja venäläisen osapuolen kesken. Juuri näistä neuvotteluista syntyy näkyviä tuloksia tavalla tai toisella ennemmin tai myöhemmin, usein varsin nopeastikin.

– Meillä on ollut Tampereella käynnissä useitakin erilaisia neuvotteluja taiteen ja lastenkirjallisuuden aloilta, Eeva-Kaisa Linna kertoo.

Hän kävi muun muassa karjalaisten kumppanien kanssa neuvotteluja yhdessä seuran hallituksen jäsenen **Tuulikki Hallan** kanssa. Halla oli mukana foorumissa ensimmäistä kertaa. Kaksikko pääsi foorumipäivien aikana tapaamaan useita vanhoja tuttujaan Karjalan tasavallasta.

– Foorumin hyviin puoliin kuuluu myös se, että vanhojen tuttujaan lisäksi täällä tulee vastaan aivan uusia kiinnostavia tuttavuuksia, joiden kanssa voi syntyä uutta yhteistyötä, Linna kertoo.

Yksi Karjalan Sivistysseuran edustajien hyvä ystävä ja ”vanha tuttu” on Kižin valtiollisen historiallis-arkkitehtuurisen ja etnograafisen museon johtaja **Jelena Bogdanova** Petroskoista. Hän toimi foorumin puheenjohtajana yhdessä Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön ylijohtajan **Riitta Kaivosojan** kanssa.

– Seminaarilla on tällä kertaa todella tärkeä teema, lapset ja nuoret. Maailma muuttuu koko ajan, tulee kaikkia uusia laitteita ja digitekniikkaa, joiden parissa lapset ja nuoret elävät. Samalla täytyy ajatella, miten meidän vanha perinteemme siirtyy seuraaville sukupolville, hän sanoo *Karjalan Heimolle*.

Bogdanova kertoo olevansa tyytyväinen siihen, että foorumi ei ole pelkkiä puheita vaan synnyttää kokonaisia uusia projekteja. Häntä itseään kiinnostaa nyt erityisesti puuarkkitehtuuri. Äänisen sylissä sijaitsevalla Kižin saarella on tehty viime vuosina mittavia korjaustöitä. Bogdanovan mukaan nykyajan digitekniikka voi auttaa satoja vuosia vanhaa puuarkkitehtuuria.

– Ensinnäkin, voimme digitekniikan avulla levittää tietoa tästä upeasta, perinteikkäästä ja kauniista saaresta. Toiseksi pystymme tekniikan avulla seuraamaan, mitä puurakenteiden sisällä tapahtuu ajan saatossa. Sillä tavalla pystymme pitämään rakennukset entistä paremmin kunnossa emmekä tuhoa vanhaa.

Bogdanova muistuttaa, että Kižiin kootaan erilaisia perinnerakennuksia ympäri Karjalaa ja että saari on paitsi karjalaisten, myös venäläisten ja vepsäläisten oma perinnekohde. Se on myös YK:n alaisen Unescon nimittämä maailmanperintökohde.

Kižillä käy vuosittain tuhansittain matkailijoita ja saarella pidetään joka kesä Kižin festivaali. Ensi kesänä juhlitaan 17.–19. kesäkuuta. Ensi kesänä myös livvinkarjalan kielikurssi järjestetään saarella. Se pidetään kesäkuun viimeisellä viikolla, ja kurssien opettajana pitkään toiminut **Olga Žarinova** toivoo paikalle suurta opiskelijajoukkoa Suomesta.

Tulevana kesänä pääsee todennäköisesti myös vastaavanlaiselle teemakävelyllä kuin Kalevala-kävely oli viime kesänä. Koko matkan Paikkarin Torpasta Sammatista Uhtualle kävellyt **Antti Holopainen** kertoo, että teemakävelyn kehittämisideoita on tullut runsaasti.

– **Elias Lönnrot** liikkui aikoinaan muillakin tavoilla kuin kävellen. Sammatin ja Uhtuan välillä on useita mahdollisuuksia liikkua myös vesitse. Matkan varrella voisi järjestää soututapahtumia, hän ideoi.

Yksi soutuun mahdollisuuden tarjoava vesistö sijaitsee Holopaisen mukaan Valamon luostarin ja Tuusniemen välillä Suomessa. Venäjällä hän haluaisi järjestää soututapahtuman Kalevalasta eli Uhtualta Vuokkiniemeen, ensi vuoden suomalais-ugrilaiseen kulttuuripääkaupunkiin. Matkaa on muutama kymmenen kilometriä ja sen voisi taittaa parissa vuorokaudessa.

– Yöpymiseen sopiva paikka pitäisi löytää, mutta myös tarkoitukseen sopiva vene. Löytyneekö sellaisia Venäjän puolelta ja mitenkään onnistuisi veneen vieminen Suomesta rajan yli, Holopainen pohtii.

Antti Holopainen on koko Kalevala-kävelyn keksijä eli idean isä. Hän kertoo aikoinaan juosseensa lukuisat kerrat Suomen päästä päähän Suomi juoksee -tapahtumassa ja käyttäneensä siitä saamaansa kokemusta pohjana Kalevala-kävelyssä.

▲ *Minna Sirnö veti paneelikeskustelun lasten luovuudesta ja huomisen visiosta. Siihen osallistuivat kirjailija Hannu Mäkelä (keskellä) ja professori Boris Stoljarov.*

◀ *Eeva-Kaisa Linna (vas.) ja Tuulikki Halla kävivät Suomalais-venäläisen kulttuurifoorumin aikana kumppaniensa kanssa useita neuvotteluja, jotka liittyvät yhteistyöhön taiteen ja lastenkulttuurin alalla.*

Pirkanmaan maakuntamuseon yksikön-päällikkö **Tuija-Liisa Soininen** kertoi yhdessä foorumin alakohtaisessa seminaarisessa, miten tavalliset ihmiset voivat osallistua esimerkiksi vanhojen rakennusten tai muiden perinnetekijöiden kunnostamiseen ja säilyttämiseen. Se onnistuu, kun adoptoi monumentin.

Tampereen seudulle idea monumenttien adoptoinnista haettiin vuonna 2008 Skotlannista. Yhteistyö skotlantilaisten kanssa jatkuu edelleen ja Adoptoi monumentti -innostus on levinnyt jo ympäri Eurooppaa. Pirkanmaalla jo noin 400 ihmistä on ryhtynyt kunnostamaan erilaisia kohteita, nuorimmat ovat päiväkotilapsia ja alakoululaisia.

Onnistumisesta kertoo sekin, että Euroopan komissio myönsi hiljattain EU:n Europa Nostra -kulttuuriperintöpalkinnon tälle hankkeelle. Se kannustaa jatkamaan ja levittämään tietoa muille.

– Adoptoi monumentti -hanke voi olla rakennusten kunnossapitoa, mutta myös esimerkiksi maisemanhoitoa tai informaatiotaulujen pystyttämistä. Voidaan järjestää

Adoptoi monumentti -leiri, jonka aikana vaikkapa niitetään heinää tai kaadetaan vesakkoa. Tärkeää on, että tekeminen on hauskaa, Soininen kertoo.

Monumentin adoptoimiseen pääsee mukaan tekemällä hoitosuunnitelman ja ottamalla yhteyttä maakuntamuseoon. Soinisen mukaan museo on mahdollistaja, joka voi tarjota hankkeessa tarvittavaa ammattilaisapua, esimerkiksi arkeologiaa, arkkitehtuuria tai perinnerakentamista tuntevan henkilön.

Varoituksena Soininen sanoo, ettei hoitettava alue saa olla liian suuritöinen. Pirkanmaan maakuntamuseo antaa ammatitapuaan, mutta ei rahallista tukea. Europa Nostra -palkinto toi tosin mukanaan 10 000 euroa, josta riittää myös rahallista tukea joksikin aikaa.

– Suomessa on kirjattu noin 20 000 lain suojaamaa arkeologista kohdetta. Kulttuuriperintö on aina paikallista ja kohteet kuuluvat kansalle. Museon tehtävä on toimia yhdistävänä tahona.

Tuija-Liisa Soinisen mukaan Adoptoi monumentti -toiminta sopii hyvin myös

suomalais-venäläiseksi yhteistyökohteeksi.

Foorumin avajaisissa puhunut Venäjän federaation varakulttuuriministeri **Alla Manilova** kertoi Venäjällä käynnissä olevasta hankkeesta, jolla etsitään koko valtavan valtakunnan alueelta kaikkein lahjakkaimmat nuoret taiteilijat.

Lyhyesti hanke menee niin, että lapset tekevät taideteoksiaan omissa kylissään ja kaupungeissaan. Näistä valitaan parhaat työt piiri- ja aluetason arviointiin. Siitä työt etenevät aina ylimmille ja asiantuntevimille taidearvioitsijoille Pietariin, minne on luvassa näyttely maan lahjakkaimpien lasten töistä. Näitä lapsia on myös tarkoitus kannustaa ja kouluttaa entistä paremmiksi taiteen ammattilaisiksi.

– Unicum-hanke on tarkoitettu nuorille taiteilijoille, maalareille, valokuvaajille ja käsityöläisille, mutta painotus on maalaustaiteessa. Kulttuuriministeriöön tulee noin tuhat työtä. Me virkamiehet emme tee arviointia, mutta saamme tietoomme kaikkein lahjakkaimmat lapset. Palkintojuhlaan pääsee noin sata lasta, Manilova kertoo.

Foorumin paneelissa puhunut Venäläisen museon museopedagogiikan ja lasten luovan toiminnan keskuksen johtaja **Boris Stoljarov** kommentoi taidehanketta sanomalla, että tärkeintä on tarjota kaikille lapsille pienimmissäkin maalauskylissä mahdollisuus taiteen tekemiseen, itsensä ilmaisemiseen ja kehittymiseen siinä.

– Kaikkien lasten taiteellinen kasvatus on tärkeintä. Aina ulkopuoliset eivät edes osaa arvioida lasten töitä eivätkä pysty huomaamaan kaikkein taiteellisimpien lasten lahjakkuutta, hän sanoo.

Professori Pekka Suutari on laatinut selvityksen karjalaisjärjestöjen yhteistyöstä Suomessa ja Venäjällä.

Karjalaisia murteesta riippumatta

Kourallinen karjalaisjärjestöjä kokoontui syyskuun lopulla Itä-Suomen yliopistoon kuulemistilaisuuteen, jonka tavoitteena oli pohtia karjalankielisten järjestöjen rajat ylittävää yhteistyötä ja mahdollisuuksia tätä kautta parantaa karjalan puhujien tilannetta Suomessa ja Venäjällä.

Keskustelun pohjana oli kulttuuritutkimuksen professori **Pekka Suutarin** laatiman selvityksen luonnos *Karjalankielisten järjestöjen rajaa ylittävästä yhteistoiminnasta*. Katsausta varten Suutari oli lähestynyt kymmentä karjalaisjärjestöä Suomesta ja Karjalan tasavallasta. Näistä kaikkiaan seitsemän vastasi.

Raportissa pyritään selvittämään karjalan kielen puhujien oikeuksia, kulttuurisia käytäntöjä ja kielen puhujayhteisöjen yhteistyön mahdollisuuksia Suomen ja Venäjän rajan ylitse tapahtuvana yhteistyönä.

Kylmän sodan aikana sekä Suomessa että Venäjällä karjalan kielen tilanteesta vaiettiin eikä kielen ja karjalankielisen

kulttuurin kehittämiseksi ollut luonnollisia edellytyksiä. Aiempi välitön vuorovaihtus Suomen ja Venäjän karjalankielisten välillä katkesi tyystin.

Vaikka sittemmin Neuvostoliiton romahdettua yhteistyötä eri aloilla on ollut runsaastikin, eivät kielen ja kieliolosuhteiden kehittämisen yhteiset tavoitteet maiden erilaista olosuhteista ja yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuen ole olleet päällimmäisin aihe. Työtä on tehty pitkälti kummassakin maassa erillään toisesta.

Karjalan kielellä nähdään olevan suuri identiteettiä muodostava merkitys. Kieli on tärkein Suomen ja Venäjän karjalaisia yhdistävä tekijä mutta samalla sen käyttö kahden puolin rajaa on suurelta osin vielä käyttämätön voimavara. Selvityksessä todetaankin, että ylitse rajan yhteistoiminta tarjoaa suuria kehittämisen mahdollisuuksia molempien maiden kielitilanteen parantamiseksi.

Tilaisuudessa keskustelu tiivistyi pit-

kähti kielikysymyksiin, vaikka pyrkimyksenä oli tarkastella asiaa laajemminkin, esimerkiksi palveluiden ylitse rajan tuottamisen näkökannalta. Kielen kehittäminen on erityisen akuutti Suojärven pitäjäseuralle, joka parisen vuotta sitten perusti työryhmän oman kielimuotonsa eli varsinaiskarjalan etelämurteiden normittamiseksi. Näitä murteita on pääosin puhuttu luovutetuilla alueilla Raja-Karjalassa sekä Tverin alueella.

Karjalan eri kielimuodot ovat kehittämisen suhteen eri asemassa. Vienankarjala ja livvinkarjala ovat nykyisin nk. normitettuja kieliä, eli niiden rakenne on kuvattu kielioissa, kirjoitusasusta on sovittu ja on olemassa kielen käyttöä tukevia sanakirjoja. Molemmilla kielimuodoilla on myös julkaistu kohtalaisen runsaasti.

Karjalan tasavallassa kielitieteilijät **Pekka Zaikov** ja **Ljudmila Markianova** – Zaikov äidinkieltään vienankarjalainen ja Markianova livvikkö – tekivät elämänsä kielitutkijoina ja -kehittäjinä. Mo-

Mikä selvitys?

- ▶ Pekka Suutarin selvityksen lähtökohtana on EU:n Alueellisia ja vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen asiakirjan artikla 14, joka velvoittaa ylläpitämään valtioiden rajat ylittäviä kieli-vähemmistöjen suhteita.
- ▶ Vastaavanlainen selvitys ja siihen liittyvä kuulemistilaisuus toteutetaan saamen kielestä.
- ▶ Hankkeen loppuraportti julkistetaan joulukuussa Helsingissä.
- ▶ Hanke saa ulkoasiainministeriöltä valtionavustusta kansalaisjärjestöjen Eurooppa-tiedottamiseen vuonna 2016.
- ▶ Karjalan tutkimuslaitos järjestää Joensuussa 27.1.2017 tieteellisen symposiumin Karjalankieliset identiteetit rajalla, joka on osa Karjalankieliset rajalla -hanketta. Tilaisuuden pääpuhujia ovat Anneli Sarhimaa (Mainzin yliopisto), Janne Saarikivi (Helsingin yliopisto) sekä Marja-Liisa Honkasalo (Turun yliopisto).

lemmat myös osallistuiivat työskentelyyn tasavallan päämiehen alaisuudessa ja kansallisuuspolitiikan ministeriön yhteydessä toimivassa termikomissiossa, joka jakautui vianan, livvin ja vepsän jaoksiin. Komissio toimii edelleen ja on viime kädessä kielilautakunta, joka päättää kielenhuollosta ja uudissanoista.

Livvinkarjalan kieliopin kirjoitti eläkepäivillään suomenkarjalainen **Raija Pyöli**.

Eteläisten murteiden normittamisella on kiire, sillä niitä äidinkielenään puhuvien joukko vanhenee kovaa vauhtia. Työtä tehdään yhteistyössä Tverin karjalaisien kanssa ja tavoitteena on yhteinen kirja-kieli heidän kanssaan.

Karjalan kielen ja kulttuurin professori on Itä-Suomen yliopistossa, karjalan kielen sanakirja Kotimaisten kielten keskuksella. Mutta Suomessa ei ole tällä hetkellä virallista tahoa, jonka vastuulla karjalan kielen kielenhuolto olisi.

Joensuussa päätettiin ryhtyä selvittämään mitä edellytyksiä on virallisen vas-tuuelimen perustamiselle, on se sitten karjalan kielilautakunta, karjalan kielen lautakunta tai neuvottelukunta.

Perustaminen saattaa edellyttää lakimuutoksia.

EEVA-KAISA LINNA

UUTISIA KARJALASTA

Repola-seura ylitti rajan Inarin kautta

Repola-seura matkasi tänä kesänä Repolaan poikkeuksellista reittiä. Seuran perinteinen kesämatka on tehty Vartiuksen kautta, mutta viime toukokuussa tehdyl-lä matkalla käytettiin Inarin rajanylitys-paikkaa. Tuota kautta matka Lentieraan ja Repolaan on huomattavasti lyhyempi kuin pohjoisempaa Vartiuksesta.

Seuran varsinainen lomamatka jäi tekemättä osallistujien vähyden vuoksi. Matkan tekikin seuran hallitus ja se oli samalla testaus- ja neuvottelumatka. Tavallisesti reittiä käyttävät lähinnä puuta-vararekat. Noin 90 kilometrin mittainen tie rajalta Repolaan oli matkaajien mukaan melko hyvässä kunnossa.

Rajanylityslupa oli haettava kahta kuukautta ennen matkaa, ja vierailulle piti olla virallinen yhteistyökumppani Venäjällä. Lupa rajanylitykseen saatiin päivää ennen suunniteltua lähtöä. Rajamuodollisuuksiin ryhmältä kului noin tunti. Rajavyöhykkeellä sijaitsevas-sa Lentierassa matkaajat eivät voineet pysähtyä, sillä he eivät olleet hakeneet erillistä lupaa siihen.

Repola-seuran hallitus uskoo, et-tä aivan lähivuosina kulku Inarin aseman kautta tuskin yleistyy rajanylitys-paikan käyttöön liittyvien hankaluuk-sien vuoksi.

Andrei Nelidovin tutkintavankeus jatkuu jouluuun

Karjalan tasavallan edellisen päämiehen **Andrei Nelidovin** vankeutta on päätetty jatkaa. Venäjän tutkintakomitean ja syyttäjälaitoksen edustajat pyysivät Nelidovin tutkintavankeusajan piden-tämistä vielä kolmeksi kuukaudeksi eli 23. joulukuuta asti.

Lahjuksen ottamisesta epäillyn Neli-dovin asianajajat vaativat *Karjalan Sa-nomien* mukaan asiakkaansa vapautta-mista viiden miljoonan ruplan suuruista panttia vastaan tai hänen siirtämistään tutkintavankeudesta kotiarestiin Neli-dovin terveyden heikentymisen vuoksi.

Nelidoville esitettiin elokuun alussa

lopullinen syyte lahjuksen ottamisesta yrittäjältä, joka tavoitteli luvan saamista kaupalliseen toimintaan Kižin saarella. Tutkintatuomareiden mukaan lahjuksen kokonaissumman piti olla 5,5 miljoonaa ruplaa, joista Nelidov ehti saada 4,6 miljoonaa ruplaa. Alun perin Nelidovia syytettiin 1,5 miljoonan ruplan suuruisen lahjuksen otosta.

Karjalan entinen päämies Nelidov on ollut lahjusepäilyn vuoksi tutkintavan-keudessa viime syyskuun lopusta lähtien.

Jotunia ja Kiveä Petroskoin teatterissa

Suomalainen teatteriohjaaja **Tarja-Liisa Qvintus** ohjaa Petroskoin Kansallises-sa teatterissa tänä syksynä. Hän työstää viisi pientä tarinaa suomen kielellä. Ky-se on **Maria Jotunin** ja **Aleksis Kiven** näytelmistä. Esitys saa ensi-iltansa lo-kakuun lopussa.

– Tarinoista tulee suomenkielinen kokonaisesitys. Ensin esitetään kolme Jotunin lyhyttä tarinaa, sitten väliaika, ja sitten tulee Kihlaus. Viimeisenä on Jotunin monologi, Tarja-Liisa kertoo *Karjalan Sanomille*.

Ohjaaja on itse valinnut nämä klas-sikot, koska uskoo niiden kiinnostavan petroskoilaisyleisöä. Hän ei ole aiem-min ohjannut Petroskoissa, mutta hän teki yhden ison teatteriprojektin sinne vuosina 2002–2003.

Tarja-Liisa Qvintus on käynyt Petros-koissa 12 kertaa. Petroskoi on hänen mielestään mukava kaupunki. Tarja-Liisa puhuu omien sanojensa mukaan vä-hän venäjää, mutta huonosti, tosin ym-märtää paljon.

Karjalaisia satuja Uhtuan koulun ekaluokkalaisille

Syyslukuvuoden alkajaisiksi Uhtua-seu-ralahjoitti jokaiselle uhtualaiselle ensim-mäisen luokan oppilaalle *Karjalaisia sa-tuja* -kirjan. Tänä vuonna Kalevalan V. A. Kirillovin koulussa aloitti 550 lasta. Ensimmäiselle luokalle tuli 59 oppilasta, joista 13 saa karjalan kielen opetusta.

HALLITUKSEN UUTISET

Seuran kirjauutuuksia ja arkistojen aarteita

Karjalan Sivistysseuran julkaisutoiminta on syksyn mittaan tuottanut jälleen mielenkiintoisia teoksia.

Kuusamon Tie Vianaan -symposiumsa elokuussa julkistettiin **Otto Rannan** muistelukset elämästä Vienassa viime vuosisadan alussa ja pakolaisvuosista Suomessa 1922 jälkeen. Muistelmakirja *Niin kun maailman linnut* on tilattavissa KSS:n kirjamyynnistä ja luettavissa myös sähkökirjana KSS:n nettisivuilla.

Syyskuussa julkaistiin kertomus kuusamolaisen opettajan **Veikko Kaakisen** kumppaneineen 1990-luvulla aloittamasta avustustyöstä Vienan kylissä. *Veikon matkat – Ystävyyttä ja avustustyötä Vienan Karjalassa* on myös saatavissa sekä painettuna kirjana että sähkökirjana.

Tutkija Sami Kallion ansiokasta gradu-tutkimusta *Karjalan vapauden puolesta – Vienan Rykmentti Itä-Karjalan kansannousussa talvella 1921–1922* on myös toivottu myyntiin. Kirjaa on nyt painettu, ja teos on tilattavissa KSS:n kirjamyynnistä.

KSS:n kirjavarastojen kätköistä on löytynyt vanhoja painoksia seuran julkaisemista kirjasista 1920–1930-luvuilta ja myöhemmin. Näitä harvinaisuuksia on löydetty sen verran, että niitä voidaan tarjota ostettavaksi seuran nettikirjakauppaan avatussa Antikvaari-osastossa.

Sivistysseuran kotisivuilta löytyvä Sampo-tietokanta täydentyy koko ajan. Syksyn mittaan sinne on saatu uutta aineistoa mm. Oulangan Pastuhoffeista, Kiimasjärven Alimpijeveistä ja Suopassalmen Hokkisista eli Fokineista.

KSS:n digitoitu kuva-arkisto on siirretty kokonaisuudessaan Sampoon, jossa on nyt noin 1 500 valokuvaa. Kuvakokoelma täydentyy talven mittaan, kun kuvien digitointi etenee.

Syyskauden kruunaa filosofian tohtori **Pekka Nevalaisen** odotettu teos *Kulkukauppiaista kauppaneuvoksiin, Itäkarjalaisten liiketoimintaa*. SKS:n ja KSS:n yhteistyönä kustannettu teos julkistetaan 30. marraskuuta. Kirja on en-

Sami Kallion gradututkimuksen päähenkilöitä on luutnantti **A. Muukkonen (1894–1942)**, joka oli vuoden 1921–1922 kansannousun Vienan Rykmentin komentaja. *Porojen rooli rykmentin huollossa oli elintärkeä. Kuva KSS:n kokoelmat.*

simmäinen kokonaisesitys itäkarjalaisten liiketoiminnan kaikista osa-alueista Suomessa.

Teosta voi tilata etukäteen Karjalan Sivistysseurasta hintaan 38 euroa/kpl + postikulut.

PEKKA VAARA

MUSIIKKI

Maanista menoa karjalaisessa hengessä

Suistamo-sarjan 5. konsertti
13.-21.8. Perinnelaboratorioteltta, Musiikkitalo, Helsinki.

Taiteellista väitöskirjaa Sibelius-Akatemiaan valmisteleva **Anne-Mari Kivimäki** kumppaneineen sai aikaan melkoisen kesäkauden huipennuksen elokuussa Helsingissä. Musiikkitalon lämpiöön pystytyssä teltassa nähty *Ma'ilmanlopun maanitus* sopii erinomaisesti esimerkiksi siitä, miten vanhaa karjalaista perinnettä voi jalostaa nykyajan henkeen sopivaksi riehakkaaksi show'ksi.

Välillä joutuu tosin väkisinkin pohtimaan, kuinka suuressa roolissa karjalaisuus lopulta kokonaisuudessa on, ja mitä sellainen karjalaisuus oikeastaan merkitsee nykypäivänä. Yhtenä ja ilmeisesti

TEATTERI

Kruuga näytti, miten morsiamelle itketään

Kruuga - Karjalaiset lauluhäät -musiikkinäytelmä.

Esitykset kesällä 2016 Liperissä, Pielavedellä ja Helsingissä.

Tuotanto Taipaleen Valistustalon Kulttuuriyhdistys.

Itkuvirsiä on vain harva suomalainen pääsyt kokemaan aidossa tilanteessa esimerkiksi häiden tai hautajaisten aikaan. Tämä puute saa lähes täydellisen aidon paikkauksen, kun Toarie eli **Emilia Kallonen** itkee

Näin hurjaan vauhtiin yltyi Ma'ilmanlopun maanitus, kun esiintyjät houkuttelivat yleisön mukaan tanssimaan Helsingin Musiikkitalon alalämpöön pystytetyssä teltassa.

kaikkein tärkeimpänä lähtökohtana Kivimäen produktioissa ovat suistamolaisen karmuuninsoittaja **Ilja Kotikallion** karjalaiset melodiat. Niiden ympärille rakentuu niin omalaatuinen musiikillinen maailma, että alkuaan **Sinda**-niminen suistamolaisääjäksi olisi todennäköisesti ihmeissään, jos näkisi.

Esityksen tietojen mukaan hurjan menon takana on koreografi **Marjo Kuusela**. Tavoitteena on ollut esityksellisten rajojen rikkominen, missä onnistuttiinkin loistavasti. Jo esityspaikka, valaistus ja esityksen hahmot poikkeavat perinteisistä kar-

jalaishenkisistä lavaesityksistä. Tietyt yksityiskohdat esimerkiksi puvustuksessa ja lavastuksessa antavat vahvan viittauksen Venäjään ja venäläiseen kulttuuriin.

Ma'ilmanlopun maanitus on hyvin moni-ilmeinen esitys, mutta sitä leimaavat hurjat tanssinumerot, jossa pyöritään ja lennetään.

Esityksen alkupuolisko on selvästi vakavampi ja jos mahdollista, asiallisempi, kun taas toinen jakso pehmenee kevyemmäksi, rosoisemmaksi ja vähemmän vakavaksi kuin alkuosa. Puhe, laulu, tanssi ja musiikki vuorottelevat tasapainoisesti läpi

esityksen, jota vierailijan osuus muuttaa jälkimmäisellä osuudella joka kerta vähän eri tavoin.

Housebändinä esiintyy Kivimäen Palomylly, jossa soittavat Anne-Mari Kivimäen lisäksi **Pekko Käppi**, **Ville Rauhala**, **Eero Grundström** ja **Risto Ylihärtilä**. Se hoitaa hommansa vahvalla ammattitaidolla.

Väitöskokonaisuuteen kuuluva viides konsertti oli sen verran maukas kokemus, että jatkoa toivoisi voivansa nähdä taas joskus jossain.

AILA-LIISA LAURILA

äänellä morsiamelle esityksessä *Kruuga – Karjalaiset lauluhäät*. Osan itkuista esittää Marpu eli **Leena Jääskeläinen**.

Itkuvirsissä asioista puhutaan metaforien eli kielikuvien avulla. Kuulija ei aina erota sanoja itkun seasta eivätkä kielikuvat välttämättä aukea ulkopuolisille, mutta symbolien sanoma on niissä vahva. Jokaisesta sanasta ei itkuissa kuulu ulkopuolisten saada selvää. Ne ovat runoa, tajunnanvirtaa ja eroahdistusta.

Itkuvirret ovat aikoinaan kuuluneet normaaliin elämään niin Suomen kuin Venäjän Karjalassa. Morsian eli karjalan kielellä antilas tai liiviksi andilas saateltiin itkujen kera miehelään, jotta hänen elämästään tulisi onnellinen ja hyvä. Kruuga-esityksen Toarien itkuvirret pohjautuvat Liperin Taipaleella säilyneiden hääitkujen itkusanastoon.

Kruuga-esityksessä itse Anni-morsian (**Suvi Laaninen**) on lähes koko esityksen ajan kohteena, johon erilainen toiminta keskittyy. Häntä kammataan ja kaimataan, hänen vaatteensa vaihdetaan moneen ker-

Kruuga-esityksen erityinen arvo on siinä, että se tutustuttaa katsojat itkuvirsiin ja muuhun perinteeseen, joka on joskus ollut normaalia ja tavallista karjalaisten elämässä. Kuva Mikko Hartikainen.

taan ja häntä talutellaan paikasta toiseen.

Oinosen Anni on ihastunut Makoffin komeaan Iljaan (**Jukka Moskuvaara**) ja lopulta käy niin onnellisesti, että he saavat toisensa. Tarina sijoittuu kahden ortodoksikylään järven kahdella

puolella vuonna 1880 jossain Suomen Pohjois-Karjalassa. Pelkistetysti lavastettu lava toimii.

Loitsut ovat kiinteä osa perinteisiä lauluhäitä. Loitsuja ei lauleta, vaan tietäjä lausuu ne monotonisella äänensävyllä, ikään kuin sisäänpäin. Tietäjän roolissa nähdään **Timoi Munne** ja hän on myös sulhasen isä. Riehakkuudellaan ja rooliinsa heittäytymisellään hän piristää esitystä karistaen turhat kankeudet tiehensä. Lisäksi hän piirtää kuvaa siitä, millaisia aikansa ”kylähulluja” nämä tietäjät saattoivat olla ja mikä tärkeä tehtävä heillä omassa yhteisössään oli.

Kaikki tekijät ja esiintyjät ovat pohjoiskarjalaisia kansanmusiikin, teatterin ja tanssin ammattilaisia, mikä antaa katsojalle levollisen olon. Karjalaisuus tuntuu aidolta ja oikealta, ja esityksen merkitys kasvaa viihdettä ja taidetta suuremmaksi. Se antaa luotettavan tuntuista tietoa perinteestä ja tavoista, jotka ovat normaalielämästä lähes kadonneet.

AILA-LIISA LAURILA

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA

Karjalan Sivistysseura

ENNAKKOTARJOUS

Pekka Nevalainen

Kulkukauppiaista kauppaneuvoksiin Itäkarjalaisten liiketoimintaa Suomessa

Menneinä vuosina Suomen maaseudulla nähtiin usein pitkäpartaisia miehiä, jotka myivät kankaita ja pikkutavaraa kantamistaan laukuista tai hevostensa kuormista. He olivat "laukkuryssiä", jotka olivat kuitenkin yleensä itäkarjalaisia.

He hallitsivat pitkiä aikoja Suomessa harjoitettua kiertokauppaa, jolla oli merkityksensä maaseudun tavarantarjonnassa. Heidän kulkukauppansa oli pitkät ajat laitonta, sillä se oli ulkomaalaisilta kiellettyä. Viranomaiset kävivät tästä syystä kimppuun, samoin suomalaiset kilpailijat. Painostuksesta huolimatta toiminta jatkui ja jatkui, koska sille oli oikeasti tarvetta.

Tämä on ensimmäinen yleisesitys itäkarjalaisten liiketoiminnan kaikista osa-alueista. Heillä oli myös paikoitellen näkyvä vaikutus siinä vaiheessa, kun oli siirrytty kaupankäynnissä myymälöiden seinien sisälle. Oman lukunsa muodosti toiminta aivan toisella alalla, vaatetusteollisuudessa. Tunnetuimpia saavutuksia olivat James-farmarit.

Kirjoittaja on FT ja dosentti Itä-Suomen yliopistossa. Hän on erikoistunut Inkerin ja Karjalan historiaan sekä pakolaiskysymyksiin.

Kirjokansi 129
n. 320 s. | ovh. 43 € |

ISBN 978-952-222-737-9
ISSN 2323-7392

Kirjaa voi tilata ennakkoon sähköpostilla toimisto@karjalansivistysseura.fi tai oheisella lomakkeella

Tilaan ___ kpl kirjaa **Pekka Nevalainen: Kulkukauppiaista kauppaneuvoksiin**
hintaan **38 €/kpl + postikulut**

TILAAJA .....

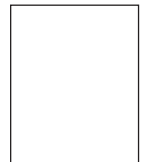
POSTISOITE .....

POSTINRO .....POSTITOIMIPAIKKA .....

S-POSTI .....

PUHELIN .....

ALLEKIRJOITUS .....

KARJALAN SIVISTYSSEURA RY

LUOTSIKATU 9 D

FI-00160 HELSINKI

LAUKUNKANTAJAT

LOKAKUU 2016

Elämän rosoisuutta kaipaavan

Olga Karlova on syntynyt Vuokkiniemessä, käynyt siellä koulunsa ja opiskellut Petroskoin yliopistossa karjalan ja suomen kieltä. Äitinsä Antonina eli Tonja on syntynyt Kupalta ja isoäiti Vuokkiniemen Kivijärven Lesosia. Isä Leo oli kotoisin Vuokkiniemestä. Tonja ja Leo tapasivat Vuokkiniemen Lammaisjärvellä ja menivät naimisiin jo nuorina. Tonjan äidiltään oppima karjalan kieli oli passiivinen, mutta elpyi nopeasti, kun hän päätyi myyjäksi paikalliseen kauppaan. Asiakkaat kun puhuivat vallan karjalaa.

Olgalla on pitkä ura karjalan kielen opettajana yliopistossa. Vienan kielen ja kulttuurin kursseja hän on vetänyt ensin Pekka Zaikovin parina, mutta pääasiassa yhdessä Valentina Karakinnan kanssa kaikkiaan kymmenisen vuotta.

Olga tuli kolme vuotta sitten Suomeen tekemään väitöskirjaa itäisten itämerensuomalaisien kielten vanhasta nimenimisestä. Olga tutkii karjalaisten ei-kristillisiä henkilöitä. Näitä löytyy nykyisin esimerkiksi karjalaisten sukunimistä, kuten Remsu.

Nyt väitöskirja saa odottaa hetken aikaa, sillä elämän on muuttanut pieni heinäkuussa syntynyt Miitrei-poika.

Vienalaisjuuriset Olga ja Eeva-Kaisa Linna tapasivat Joensuussa ja keskustelivat elämästä.

EKL Olet nyt asunut kolme vuotta Suomessa. Elämäsi Karjalan tasavallassa oli hyvin karjalaista, niin työsi kuin vapaa-aikasi kietoutuivat tiiviisti karjalan kieleen ja kulttuuriin. Mitä sinun karjalaisuudestasi puuttuu täällä?

OK Petroskoissa minua kuormittivat monet tehtävät, opettajan työ vei aikaa, samoin toiminta kansalaisjärjestöissä. Tutkimukselle ei ollut riittävästi aikaa ja niinpä sitten päätin ”paeta” Suomeen tekemään väitöskirjaa. Sain mahdollisuuden tehdä tutkimusta täyspainoisesti. Tuli kuitenkin ikävä oman kielen opettamiseen, mutta sitten tarjoutui tilaisuus opettaa karjalaa Kalliolan kansanopistossa. Sitä ehdinkin tehdä puolitoista vuotta. No, onhan sentään Helsingissä Sivistysseura ja esimerkiksi Viisasten kerho, jossa vedin pari kertaa muistelutilaisuuden. Tuntuma karjalaisuuteen säilyi. Elävä yhteys Petroskoihin pysyi, kävin siellä usein ja esiinnyin jopa minulle hyvin rakkaaksi muodostuneen Čičiliušku-nukketeatterin kiertueella.

EKL Joensuuhun päädyit pitämään yliopistolla vienankarjalan kielen kurssia ja tutustuit professori Pekka Suutariin. Vuosi sitten vietettiin häät rajalla ja nyt hoidat pientä poikaanne. Miten karjalaisuus näkyy täällä Joensuussa?

OK Olemme kasvamassa karjalankieliseksi perheeksi. Puhun pojalle vianaa, mutta jos mieleeni tulee joku mukava sana vaikka livvinkarjalaksi, käytän sitä. Olen 15 vuotta kulkenut pitkin poikin Karjalan tasavaltaa ja Tverin Karjalaa keräämässä kieliaineistoa, lähinnä paikannimistöä. Tunnen eri alueiden murteet varsin hyvin ja pidän niitä rikkautena. Osoitan arvostustani käyttämällä omassa puheessani eri kielimuotoja: Paateneella pagizen, samoin Vieljärvellä, Kiestingissä puajin ja kotikylässäni Vuokkiniemessä, joka on maailman paras paikka,

Eeva-Kaisa Linna (oik.) ja Olga Karlova.

pakajan. Ymmärrän ja tulen ymmärretyksi.

Elämäntapamme on kovin karjalainen, käymme metsässä, kalastamme, käymme kylässä, teemme vastat talven varalle. Mamma käy ativoissa, lapselle laulan karjalankielisiä lauluja, seuraan Venäjän Karjalan uutisia. Vastailen ihmisten kieltä koskeviin kysymyksiin.

EKL Joensuussa on monia Karjalasta tänne tulleita kielinopiskelijoita ja tieteen tekijöitä. Kuinka pidätte yhteyttä keskenänne?

OK Tapailimme säännöllisen epäsäännöllisesti, esimerkiksi seminaareissa, käymme kylässä toistemme luona, vaihdamme kuulumisia Petroskoin ja eri kylien tapahtumista. Olen mukana karjalankielisessä Wikipediassa ja parhaillaan käännetään vienankarjalaksi VKontaktia, joka on Facebookin venäjänkielinen vastine. Osallistun siihen työhön. Joensuu on riittävän pieni paikkakunta, aina tulee vastaan joku tuttava, jonka kanssa voi vaihtaa ajatuksia karjalaksi. Vuosien varrella yliopistossa on ollut jo runsas joukko karjalan kielen opiskelijoita ja monet heistä tunnen.

EKL Kaipaatko jotakin Karjalasta?

OK Kotikylääni Vuokkiniemeä, Petroskoin opettajan elämää ja kiireitä, ystäviä. Ehkä jotain sellaista, jota on vaikea määritellä, jotain joka on syvällä meissä kaikissa. Vaikka Venäjän meluisuutta, kuskin mielimusiikkia bussissa, joka joskus saattoi ärsyttää, mutta on kuitenkin niin kodikasta. Tietynlainen epäsäännöllisyys puuttuu, Suomessa kaikki toimii niin sääntillisesti. Jos linja-auton pitää lähteä aikataulun mukaan kello 8.02, niin se myös lähtee silloin. Venäjällä olen tottunut toisenlaiseen elämäntapaan.

Tällä palstalla keskustellaan Karjalan Sivistysseuraa lähellä olevista asioista.

Joko perheessänne on
Kalevala runokylien kielellä?

KALEVALA

vienankarjalaksi

Joulutarjouksena
hintaan
20 €
+ postikulut

Tilaa edustava kirjalahja lapsille,
lapsenlapsille, ystäville...

Tilaukset ennen joulua sähköpostilla:
toimisto@karjalansivistysseura.fi
tai puhelimitse 09 171 414